

ESTUDIOS MINDONIENSES
Volumen 33 (2018-2019), págs. 483-520
ISSN: 0213-4357

MEMORIA FAMILIAR E DOCUMENTACIÓN
MEDIEVAL DOS SEÑORES DE VALLADARES A
PARTIR DUN BREVE INFORME XENEALÓXICO DO
SÉCULO XVII: EDICIÓN E ESTUDO APROXIMATIVO

MIGUEL GARCÍA-FERNÁNDEZ*

Universidade de Santiago de Compostela (USC)

*Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades***

miguelgarciafernandez88@gmail.com

* O presente traballo enmárcase dentro dos proxectos de investigación “Linaje, parentela y poder: la pirámide nobiliaria gallega (siglos XIII al XV) (II) (HAR2013-42985), cuxo investigador principal é o Dr. Eduardo Pardo de Guevara y Valdés; e “La casa señorial en Galicia (siglos XIII-XVI). Materiales para su estudio” (HAR2017-82480-P), dirixido polo Dr. Pablo S. Otero Piñeyro Maseda. Ao mesmo tempo, forma parte das investigacións que veño desenvolvendo no marco do meu proxecto de doutoramento na Universidade de Santiago de Compostela: *La posición de las mujeres en la sociedad medieval. Un análisis de la práctica testamentaria en la Galicia de los siglos XII al XV.*

** Bolseiro do *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae* (CODOLGA).

MEMORIA FAMILIAR Y DOCUMENTACIÓN MEDIEVAL DE LOS SEÑORES DE VALLADARES A PARTIR DE UN BREVE INFORME GENEALÓGICO DEL SIGLO XVII: EDICIÓN Y ESTUDIO APROXIMATIVO

RESUMEN: El objetivo del presente trabajo es publicar un breve “informe genealógico” sobre los señores de la Casa de Valladares redactado en el siglo XVII. Gracias a este memorial, conservado en el Archivo del Reino de Galicia, es posible reflexionar sobre el pasado medieval de este linaje y, especialmente, sobre la (re)construcción de su memoria genealógica en la Época Moderna, elaborada, en gran medida, a partir de la consulta de documentos medievales y otras fuentes cuya fiabilidad no siempre resulta fácil de dilucidar, pero que, sin duda, resultan de especial interés en espera de futuros estudios.

PALABRAS CLAVE: *Memoria. Genealogía. Documentación. Valladares. Galicia. Edad Media. Edad Moderna.*

MEMORIA FAMILIAR E DOCUMENTACIÓN MEDIEVAL DOS SEÑORES DE VALLADARES A PARTIR DUN BREVE INFORME XENEALÓXICO DO SÉCULO XVII: EDICIÓN E ESTUDO APROXIMATIVO

RESUMO: O obxectivo do presente traballo é publicar un breve “informe xenealóxico” sobre os señores da Casa de Valladares redactado no século XVII. Grazas a este memorial, conservado no Arquivo do Reino de Galicia, é posible reflexionar sobre o pasado medieval desta liñaxe e, especialmente, sobre a (re)construcción da súa memoria xenealóxica na Época Moderna, elaborada a partir da consulta de documentos medievais e outras fontes cuxa fiabilidade non sempre resulta sinxelo dilucidar, pero que resultan de especial interese en espera de futuros estudos.

PALABRAS CLAVE: *Memoria. Xenealoxía. Documentación. Valladares. Galicia. Idade Media. Idade Moderna.*

FAMILY MEMORY AND MEDIEVAL DOCUMENTS OF THE LINEAGE OF VALLADARES THROUGH A BRIEF GENEALOGICAL REPORT WRITTEN IN THE 17TH CENTURY: EDITION AND APPROXIMATIVE STUDY

ABSTRACT: The aim of this paper is to publish a brief “genealogical report” on the lords of the Casa de Valladares, written in the 17th century. Thanks to this “report”, preserved in the Arquivo do Reino de Galicia, it is possible to reflect on the medieval past of this lineage and, especially, on the (re)construction of its genealogical memory in the Early Modern Age, based on the examination of medieval documents and other sources, whose reliability is not always easy to elucidate, although they are specially interesting while we are waiting for future researches.

KEYWORDS: *Memory. Genealogy. Documents. Valladares. Galicia. Middle Ages, Early Modern Period.*

Recibido/Received: 01/05/2018

Aceptado/Accepted: 04/07/2018

Estudar o pasado medieval galego obriga á recuperación, lectura e análise dun amplo e variado conxunto de fontes documentais e materiais. Hoxe en día, moitas destas fontes son de fácil consulta grazas á edición dun bo número de documentos en coleccións diplomáticas de distinta natureza e formato. A isto hai que sumar a publicación de textos cronísticos e literarios diversos, sen esquecer a aparición de catálogos, obras variadas e incluso iniciativas dixitais nas que se procede á recompilación e estudo de determinados elementos da cultura material e patrimonial da Galicia medieval. Aínda así, a exhumación de fontes, sobre todo das documentais, é unha tarefa que debe considerarse como en construcción permanente, xa que áínda existen moitas vías polas que camiñar: desde a edición dun bo número de documentos que permanecen case esquecidos nos principais arquivos públicos dentro e fóra de Galicia –sobre todo no Arquivo Histórico Nacional [de Madrid], no Arquivo Histórico da Nobreza [de Toledo] ou no Arquivo da Real Chancillería de Valladolid, por citar algúns– até o inventariado e estudo de moitos outros que están en arquivos privados –ben institucionais, ben familiares-. De feito, coido que isto resulta cada vez máis necesario de cara a avanzar nun coñecemento histórico que, máis alá de sustentarse na formulación de novos interrogantes –o cal sempre resulta necesario e enriquecedor–, precisa ser construído e revisado constantemente a partir dos datos obtidos da compilación e análise dunhas fontes que deben examinarse criticamente para obter, deste xeito, novos resultados destinados a ser contrastados e completados con outros, de cara á confirmación, refutación ou matización das diferentes hipóteses que levan formulado, e que debemos seguir formulando, os investigadores no marco da nosa producción historiográfica. Coido que só así será realmente posible avanzar nunha análise do pasado en firme que vaia máis alá das xeneralizacións, dogmatismos e lugares comuns que tenden a ser repetidos non só por parte da prensa ou da sociedade en xeral, senón da propia historiografía.

Ante a necesidade de seguir ampliando o número de fontes disponibles para o seu estudo, resulta pertinente insistir en que todas elas presentan *per se* unha serie de características e problemáticas, derivadas tanto da súa conformación ou intencionalidade, como da súa conservación. Por

iso debemos insistir en que unha das tarefas fundamentais do historiador é aproximarse criticamente á información que nos transmiten esas fontes, ademais de interpretalas no seu contexto. Neste sentido, e ante as numerosas perdidas documentais que tiveron e, lamentablemente, aínda teñen lugar co paso do tempo –intencionada ou non intencionadamente–, para achegármonos á Galicia medieval debemos botar man moitas veces de fontes posteriores que gardan constancia ou memoria doutras propiamente medievais ou de datos de tempos pretéritos que non chegaron até nós en documentos coetáneos. De aí que se esquecemos sistematicamente esas fontes posteriores que median entre o período medieval e o actual, corremos o risco de condenar ao esquecemento determinadas informacóns de interese, imposibles de recuperar directamente.

Por tanto, partindo destas consideracións, o obxectivo fundamental deste traballo é achegármonos á memoria xenealóxica dos señores de Valladares –centrada na recuperación ou (re)construción das orixes desta liñaxe desde a Idade Media–, así como a algúns documentos medievais relacionados con esta memoria familiar a través dun breve informe xenealóxico elaborado no século XVII (*Vid. Ilustración 1*)¹. Ademais de ofrecer a transcripción íntegra deste “Informe xenealóxico” no apéndice documental (doc. 1), incorpóranse uns breves comentarios iniciais. Complementariamente, faremos fincapé nalgúns documentos medievais relacionados directamente co “Informe”, que tamén poden ser recuperados a través de copias tardías do século XVII ao estar dispoñibles na *Colección Salazar y Castro* da Real Academia da Historia (docs. 2, 3 e 4). Aínda que consideramos que os datos ofrecidos poden resultar de interese para coñecer algo máis do pasado medieval dos Valladares –e talvez moito máis sobre como ese pasado era evocado ou recuperado á altura do século XVII– en todo momento é preciso insistir na necesidade de examinar criticamente estas informacóns polos perigos derivados non só das falsificacións voluntarias, senón tamén das interpolacións, dos erros involuntarios, dos silencios e das medias verdades. Así mesmo, é ben sabido que en moitos memoriais xenealóxicos de época moderna, abundan o que máis que informacóns históricas podemos denominar auténticas “fantasías e patrañas”².

1 ARG, *Familia Sarmiento Valladares*, caixa 44976/13 (signatura antiga: 168/13), 18 follas. A obra, conservada no Arquivo do Reino de Galicia, está dispoñible a través de “Galiciano. Arquivo Dixital de Galicia”: <https://arquivo.galiciano.gal> [Última consulta: 3 de xuño do 2018].

2 Pablo S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e Miguel GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente para la historia social de la nobleza. Un ejemplo metodológico: tres mandas de los Valladares del siglo XV”, *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 60, 126 (2013), p. 146, nota 67, referíndose precisamente a que isto tamén sucede en relación á Casa de

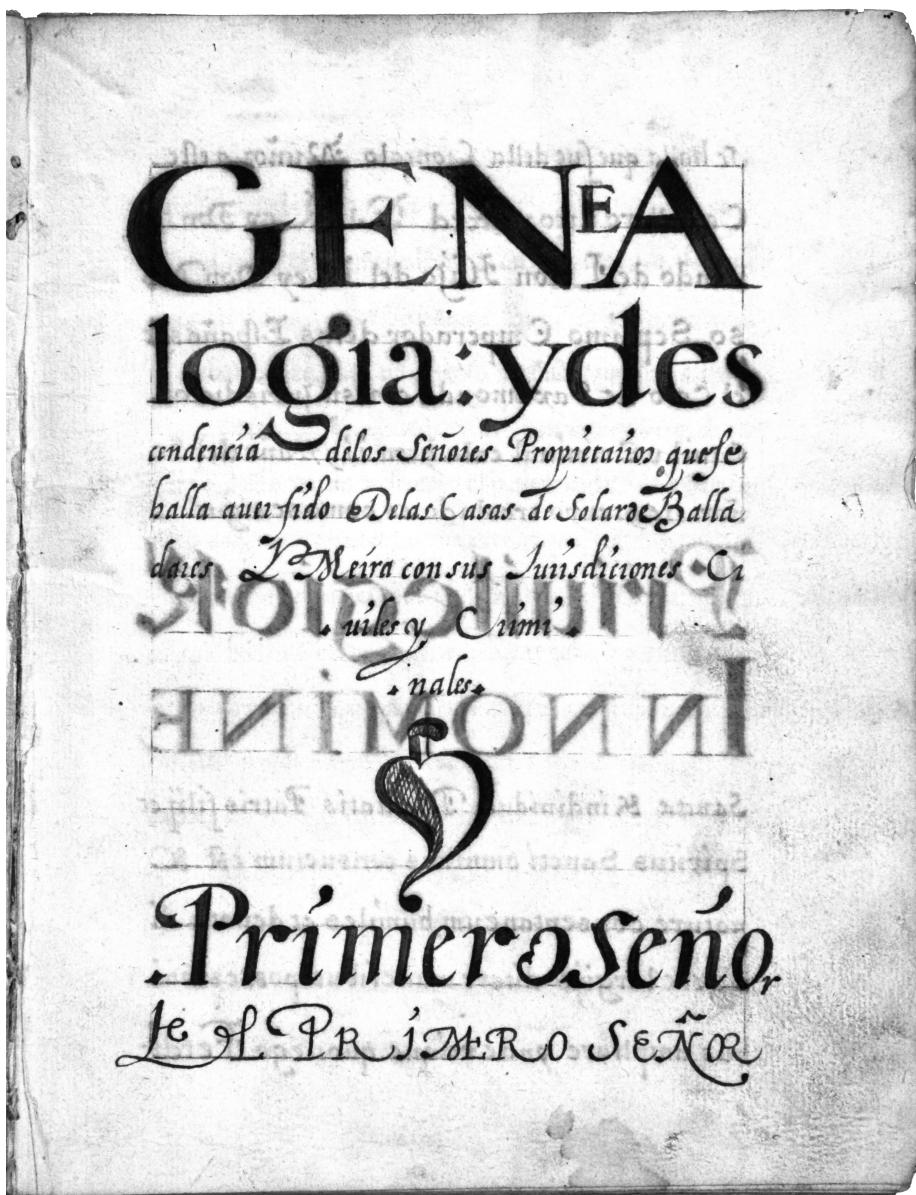

Ilustración 1. Primeira páxina do “Informe xenealóxico dos señores de Valladares” (ARG, Familia Sarmiento Valladares, caixa 44976/13, consultable no Arquivo Dixital de Galicia: <https://archivo.galiciano.gal>).

Valladares, un de cuxos memoriais xenealóxicos xa foi transcrito e publicado en Juan Miguel GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, “Genealogía de la Casa de Valladares (hasta el siglo XVII)”, *Glaukopis. Boletín do Instituto de Estudios Vigueses*, 13 (2007), pp. 59-76.

I. A MEMORIA XENEALÓXICA MEDIEVAL DOS SEÑORES DE VALLADARES E MEIRA: UNHA (RE)CONSTRUCIÓN COMPLEXA

Entre as diversas liñaxes que conformaron a pirámide nobiliaria medieval galega podemos citar a dos Valladares³. Porén, aínda é moi pouco o que coñecemos sobre as súas orixes e percorrido histórico en Galicia antes do século XVI⁴. É certo que non faltan documentos medievais nos que aparecen citados algúns membros desta familia e que existen varios fondos arquivísticos de especial interese para tratar de clarificar a orixe e evolución da liñaxe⁵. Porén, até o de agora non contamos cunha reconstrución fiable da súa xenealoxía medieval e os datos dispoñibles moitas veces resultan en exceso inseguros ou demasiado dispersos, sobre todo con anterioridade ao século XV, momento no que as informacóns pro-

3 Eduardo PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, *De linajes, parentelas y grupos de poder. Aportaciones a la historia social de la nobleza bajomedieval gallega*, Madrid, Fundación Cultural de la Nobleza Española, 2012, pp. 50 e 68, entre outras.

4 Xa elaborado o presente traballo e entregado para a súa publicación, apareceu unha historia global da Casa de Valladares, estruturada a través dos distintos titulares da Casa: Ignacio PÉREZ-BLANCO Y PERNAS, *Un viaje por la historia de Galicia. Del señorío al marquesado de Valladares*, Madrid, Doce Calles, 2018, 2 vols. Para o período anterior a 1500, véxase o volume 1, pp. 21-61, onde, con todo, aínda permanecen non poucas dificultades para clarificar o pasado medieval dos Valladares. Para os séculos modernos resulta de especial interese a monografía de Felipe CASTRO PÉREZ, *A Casa de Valladares: formación e evolución do patrimonio dunha familia dominante na Pontevedra do Antigo Réxime*, Pontevedra, Deputación Provincial de Pontevedra, 2004. Lamentablemente, as informacóns xenealóxicas medievais desta obra derivan fundamentalmente de memoriais xenealóxicos tardíos –sobre todo do século XVIII, é dicir, posteriores ao que aquí se publica (doc. 1)– e resultan en gran medida artificiosas e cuestionables. Por outra parte, e sen que sexa posible polo momento concretar os vínculos e filiacións entre as distintas liñas familiares, os Valladares vinculados de forma temperá coa corte portuguesa teñen sido estudiados xenealoxicamente e na súa dimensión transfronteiriza galego-portuguesa por algúns medievalistas do país veciño: José Augusto de Sotto Mayor PIZARRO, *Linhagens medievais portuguesas. Genealogias e estratégias (1279-1325)*, 2, Porto, Universidade do Porto, 1997, tese de doutoramento inédita, pp. 785-796; e más recentemente, João Paulo Martins FERREIRA, *A nobreza galego-portuguesa da diocese de Tui (915-1381)*, Porto, Universidade do Porto, 2015, tese de doutoramento inédita, pp. 317-321 ou 327, así como o esquema xenealóxico dos Valadares-Sarraça-Pías publicado nesta obra. Agradezo especialmente a João Ferreira que me facilitase o acceso á súa tese pouco despois da súa defensa.

5 P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, p. 147, nota 72, onde son sinalados como fondos de especial utilidade para unha pesquisa sobre esta liñaxe o dos Marqueses de Mos-Valladares do Arquivo Histórico da Nobreza e o Arquivo dos Marqueses de Valladares, custodiado no Arquivo Municipal de Vigo. A eles cómpre sumar outros fondos como a “Colección Sampedro” do Museo de Pontevedra –aínda que con certas precaucións– e o da Familia Sarmiento Valladares do Arquivo do Reino de Galicia.

cedentes dalgunhas fontes testamentarias empezan a resultar de especial utilidade non só para as reconstruccións xenealóxicas, senón tamén para abordar un estudo detido e máis rico dos diferentes membros da liñaxe desde a historia social⁶.

En todo caso, o que resulta claro é que a Casa dos Valladares e, consecuentemente, os seus membros conformaron un grupo aristocrático relevante na sociedade medieval galega, especialmente en diferentes áreas da actual provincia de Pontevedra, sobre as que proxectaron un poder que semellaba estar sustentado e fortemente condicionado por unhas estreitas relacións coa monarquía e co arcebispado de Santiago, pola posepción da terra e o exercicio do poder público sobre determinados espazos, así como polos vínculos familiares e de contacto con outras liñaxes como as dos Soutomaior, Meira, Montenegro ou Sarmiento de Sobroso⁷.

Como xa se advertiu, o obxectivo deste traballo non é ofrecer a deseñable reconstrucción xenealólica dos Valladares medievais, nin sequera despezar as dúbidas existentes sobre as identidades e filiacións dos señores dos coutos de Valadares e Saxamonde. É outro moito máis modesto. Incluso é posible que o aquí exposto se converta nun elemento máis para complicar esa agardada reconstrucción xenealólica, antes que contribuír á súa clarificación. En todo caso, o que se ofrece é unha parte da memoria familiar conservada pola Casa de Valladares á altura do primeiro terzo do século XVII⁸. Trátase dun momento importante xa que, daquela, a Casa

6 Véxase, especialmente, P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, pp. 152-164, onde son editadas tres mandas testamentarias da Casa de Valladares: a primeira corresponde á outorgada por Álvaro Fernández de Valladares en 1397 –nomeando por herdeiros aos seus fillos Vasco Fernández e Pedro Álvarez–, conservada a través dun traslado do século XVI, o cal, á súa vez, contén un traslado autorizado do testamento realizado en 1456 en Tui a petición de dona Teresa de Meira, viúva de Gonzalo de Valladares; a segunda é a de dona Teresa de Meira, de 1470, na que deixa por herdeiros aos seus fillos Gregorio, Leonor e Diego Suárez, e que chegou a nós a través dun pergamiño orixinal moi recortado nas marxes dereita e esquerda; e, finalmente, a terceira manda testamentaria é a de Gregorio de Valladares, rexedor de Pontevedra e pai de Pedro Vázquez de Valladares e dona Teresa de Meira, aos que nomea herdeiros, e cuxas últimas vontades, outorgadas en 1475, foron conservadas tanto en copias simples como a través dun traslado notarial de 1576.

7 Véxase doc. 1 do Apéndice documental e, tamén, P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, p. 147.

8 Unha memoria que non se corresponde exactamente coa que puido reconstruír a partir de memoriais conservados no fondo do Marquesado de Valladares, sito no Arquivo Municipal de Vigo, Felipe Castro Pérez, quen xa advertía que “non sabemos ata qué punto pode resultar fiable”. F. CASTRO PÉREZ, *A Casa de Valladares...*, pp. 14, 39-45. Pola contra, esta memoria parece estar más próxima á conservada nese mesmo fondo baixo o título de “Ascendencia de las Casas de Valladares, Meyra, Sajamonde y Troncoso”,

estaba encabezada por don Luís Sarmiento de Valladares, quen, como advirte Felipe Castro, pode ser considerado, segundo a terminoloxía de Pegerto Saavedra, como o “auténtico *facedor da Casa*”, é dicir, como un individuo de especial relevancia na conformación e asentamento do patrimonio familiar⁹. De forma paralela, a isto habería que engadir a importancia da conformación ou consolidación nese momento dunha memoria xenealóxica familiar, que, en certo modo, contribuiría a xustificar a posición socio-económica de preeminencia da liñaxe desde a Idade Media; neste caso concreto desde o século XII até o século XVII, momento no que a sucesión do *facedor* parecía garantida na figura de Gregorio Sarmiento de Valladares, pai, así mesmo, de Luís e García Sarmiento¹⁰.

Segundo o “Informe xenealóxico”, o punto de arranque desa memoria familiar sitúase no reinado de Fernando II, cando este tería outorgado a Gonzalo Muñoz o couto de Saxamonde, concretamente en 1159. Frente a outros memoriais xenealóxicos, no que aquí se publica a información resulta sumamente concisa. De feito, apenas son referidos algúns enlaces matrimoniais. Nin tan sequera figura o deste primeiro personaxe, a pesar de que, supostamente, do seu matrimonio coa herdeira do couto de Valadares, unha dona Aldonza Fernández de Valladares, tería arrancado a transmisión hereditaria dos coutos de Valadares e Saxamonde, que aparecen estreitamente ligados entre eles ao longo dos séculos e asociados aos herdeiros e cabezas desta liñaxe. A partir deste primeiro individuo, o informe refire a transmisión da titularidade da Casa cunha clara conciencia e configuración liñaxística do grupo que, segundo os estudos sobre as estruturas de parentesco na Galicia plenomedieval, resultaría en gran medida más propia de finais da Idade Media que dese século XII no que o “Informe” comeza a súa relación xenealóxica¹¹. O certo é que, desde Gonzalo Muñoz, sucédense distintos varóns como cabezas da Casa, mostrando uns costumes onomásticos nos que tamén resulta evidente o peso da liñaxe, ao reiterarse determinados antropónimos dentro da liña sucesoria dos Valladares e incluso ao xurdir asociacións onomásticas que

transcrita en J. M. GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, “Genealogía de la Casa de Valladares...”. Porén, a diferencia desta, a presente resulta moito máis sintética e, talvez por iso, pode que menos fantasiosa.

9 F. CASTRO PÉREZ, *A Casa de Valladares...*, p. 45.

10 A pesar destas boas perspectivas sucesorias á altura de mediados do século XVII, os avatares posteriores na transmisión da casa foron notables. Véxase F. CASTRO PÉREZ, *A Casa de Valladares...*, pp. 48-58.

11 Eduardo PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, *Parentesco e identidad en la Galicia bajomedieval. Linajes, costumbres onomásticas y armerías*, Santiago de Compostela, Cuerpo de la Nobleza del Antiguo Reino de Galicia, 2016, p. 16 e ss.

contribuirían ao fortalecemento da cohesión interna do grupo¹², como sucede coa de Álvaro Fernández¹³.

Como se pode comprobar na reconstrucción xenealóxica –nalgúns partes pouco clara ou directamente errada, tal e como indicaremos a rodapé nalgún caso como o relativo á sucesión entre Vasco Fernández de Valladares e Xoán Rodríguez de Camba–, só nunha ocasión aparece rota a sucesión da titularidade masculina da Casa de Valladares. É o que acontece con dona Teresa de Meira, filla de Gregorio de Valladares, da que se di que “*sucedió en la Casa por falta de varón*”. A finais do século XV e a comezos do XVI estaba plenamente consolidado o sistema de liñaxes, no que, a pesar da más que evidente preferencia pola sucesión masculina –de cara a garantir a perpetuación e autonomía da familia fronte a unha posible absorción por parte de parentes colaterais ou dos xenros–, as fillas non son excluídas e, de feito, adoitan ser a opción sucesoria preferente fronte a unha transmisión masculina colateral. Cando menos así se descubre en moitas melloras e incluso morgados galegos, sobre todo de finais da Idade Media ou de inicios da Modernidade. No caso de dona Teresa de Meira, o “Informe” recoñece os seus dereitos e noméaa como a súa *XIII Señor*. De todos modos, a súa minoría de idade fixo que actuase como o seu tutor e procurador García Sarmiento, señor de Sobroso e Salvaterra, quen, rapidamente, decidiu casala cun *deudo suyo*, de forma que se descubre facilmente a tentativa de conseguir que, *de facto*, o *paterfamilias* –que tendería a encabezar a xestión dos seus bens pero tamén os da Casa herdada pola muller– fose alguén da súa órbita. Iso non implicou que o seu homónimo, García Sarmiento, como marido de dona Teresa, non loitara por recuperar o control dos bens dos Valladares, chegando finalmente a un compromiso con Señor de Sobroso¹⁴.

Desde o punto de vista da historia social das mulleres e das relacións de xénero, considero importante insistir neste aspecto de que a memoria familiar dos Valladares que vemos reflectida no “Informe” recoñece a dona Teresa de Meira como señora da Casa de Valladres e Meira por derecho, reflectindo esa posición social das mulleres no seo das liñaxes galegas propia da Baixa Idade Media: a lateralización pero non marxinación nin

12 E. PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, *Parentesco e identidad...*, pp. 43-54.

13 A reiteración desta asociación onomástica consta en tres señores da Casa, aos que precisamente se lles atribúen documentos testamentarios dubidosos pola súa forma e contido.

14 Aínda que no “Informe” se fai referencia ao mesmo, non se integra o texto completo. Non obstante, tal e como se reiterará máis abaixo, hai unha copia deste acordo en RAH, 9/318, ff. 148r.-151v.

exclusión feminina respecto á herданza e á casa nobre, entendendo esta en todas as súas dimensíóns sociais, patrimoniais e simbólicas¹⁵. Porén, o “Informe” tamén parece evidenciar a evolución posterior no que se refire a esa posición ou papel das mulleres no seo das liñaxes durante a Modernidade: a tendencia a pasar da lateralización –non ser, por tanto, liña de transmisión preferente– á marxinación ou directamente á exclusión no relativo ao acceso á titularidade da casa. En moitos morgados comezan a establecerse disposicións que refiren expresamente non tanto a preferencia masculina, senón a exclusión radical das fillas e ramas femininas na sucesión, de forma que comeza a cobrar un maior protagonismo o varón colateral fronte á muller descendente por liña directa. De todos modos, considero que este proceso só comeza a ser unha realidade fundamentalmente durante a Modernidade –onde en moitos aspectos os procesos de institucionalización e forte regularización da vida foron os que desencapearon a diminución ou perda de presenza das mulleres en determinados espazos e expresións do poder formal– e non tanto durante período medieval, a pesar de que nos séculos finais do mesmo empezan a asentarse as bases para que isto teña lugar, no marco dunha crise socio-económica estreitamente relacionada con certos cambios nas estruturas de parentesco e na posta en marcha de estratexias de transmisión da herdanza non igualitarias. Talvez sexa expresión de todo isto o feito de que ao falar do décimo oitavo señor, o informe advirte que don Xoán Sarmiento de Valladares “dexó por su única hija a doña Juana Sarmiento y, por ser hembra, sucedió don Luis Sarmiento de Valladares, hermano del dicho don Juan Sarmiento que tuvo y poseyó el mayorazgo de dicha Casa”. Iso si, a pesar desa utilización do sexo feminino da sucesora como xustificación para a transmisión a favor dun colateral masculino, o feito é que non por iso as mulleres deixaron de ter unha gran importancia na transmisión de dereitos. Desa forma, convén recordar que don Luís casou á súa sobriña dona Xoana –hija única y heredera de dicho don Juan Sarmiento de Valladares– co seu propio fillo e herdeiro da Casa: don Gregorio Sarmiento de Valladares. Sen dúbida, unha estratexia propia dun *facedor da Casa*.

Outro aspecto de interese que se observa na memoria familiar transmitida polo “Informe” é o desexo de vincular á casa de Valladares coa Monarquía, non só establecendo como punto de partida unha concesión

15 Algunhas consideracións sobre o tema en Miguel GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Vivir y morir en femenino en la Galicia de los siglos XIV y XV”, en Eduardo Pardo de Guevara y Valdés (ed.), *Mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV). Estudios, biografías y documentos*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2017, pp. 82-85.

de Fernando II a prol de Gonzalo Muñoz, ao que se considera como o primeiro señor da Casa, senón rematando o “Informe xenealóxico” cunha reconstrución da liña familiar que emparentaba aos Valladares galegos do século XVII co monarca Felipe III.

Paradoxalmente, nun universo fortemente androcéntrico como é o da memoria xenealólica plasmada en nobiliarios e memoriais –pois moitas veces son esquecidas as ramas femininas ou incluso son omitidos os nomes das mulleres, condenando a súa memoria ao esquecemento–, esta ligazón de parentesco entre a casa de Valladares e a Monarquía é establecida a partir dunha xenealoxía feminina que sitúa a catro mulleres como nexo de enlace: dona Aldonza de Valladares, que aquí aparece como filla de Xil Rodríguez de Valadares –posiblemente para facer cadrar as xenealoxías¹⁶, a súa filla dona Inés de Castro¹⁷, o froito da relación desta co infante don Pedro –posteriormente monarca de Portugal–, a infanta dona Beatriz; e, finalmente, a filla desta última, dona Leonor de Alburquerque, a *ricahembra*, casada co infante don Fernando de Castela, posteriormente monarca de Aragón¹⁸.

De todos modos e como se pode comprobar coa simple lectura do doc. 1, estes vínculos a través de mulleres non nega o androcentrismo xeneralizado do “Informe” á hora de reconstruir a xenealoxía dos Valladares.

Máis alá do contenido ou da memoria familiar concreta que expresa o “Informe xenealóxico”, tamén resulta interesante ver que no mesmo aparecen algunas pistas sobre as fontes empregadas nesa (re)construcción. Non estamos ante un mero exercicio de imaxinación ou de invocación da tradición oral familiar. A pesar do maior ou menor grado de fiabilidade que presenten ou do correcto ou erróneo uso que se faga das mesmas, as

16 De todos modos, os investigadores trazan outra xenealoxía para dona Aldonza Lourenzo de Valladares, xa que sería filla de don Lourenzo Suárez de Valladares, señor de Tanxil, e da súa muller dona Sancha Núñez de Chacín. Véxase J. A. de Sotto Mayor PIZARRO, *Linhagens medievais portuguesas...*, 2, pp. 793-796; e Eduardo Pardo de Guevara y Valdés, *Los señores de Galicia. Tenentes y condes de Lemos en la Edad Media*, 1, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, 2000, pp. 157-158.

17 Sobre dona Inés, figura que conta cunha amplísima bibliografía ao seu redor, pode consultarse para unha panorámica xeral, Marta GONZÁLEZ VÁZQUEZ, *Inés de Castro*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2003 e, más recentemente, o estudio de Adelaide Millán da Costa contido na obra de Vanda LOURENÇO e Adelaide Millán da COSTA, *A rainha, as infantas e a aia. Beatriz de Castela, Branca de Castela, Constança Manuel, Inés de Castro*, Lisboa, Círculo de Leitores, 2012.

18 Víctor MUÑOZ GÓMEZ, *Fernando “El de Antequera” y Leonor de Alburquerque (1374-1435). Una historia de poder en la Península Ibérica a finales de la Edad Media*, Sevilla, Universidad de Sevilla; Ateneo de Sevilla, 2016.

fontes escritas aparecen como a materia primixenia empregada para a (re) construcción dos diferentes titulares que señorearon os coutos de Valadares e Saxamonde despois de que Fernando II outorgara o segundo destes dous a favor de Gonzalo Muñoz en 1159.

Tras a pulcra elaboración do “Informe”, o escribán vigués Gabriel de Oia expresa que mandou sacalo “*de los papeles auténticos*” que mostrara don Luís Sarmiento de Valladares e Meira, os cales terían sido devoltoos ao propietario despois de que o escribán dera fe deles. Estamos, pois, ante a consulta de documentos do arquivo familiar, algúns dos cales foron copiados integralmente, tal e como se verá *infra*. De todos modos, a actitude do redactor do “Informe” non semella limitarse a copiar os datos obtidos no arquivo. É dicir, non se mostra pasivo ante a recepción da información. Ademais de ordenala, recompila outros datos e, a partir deles, parece realizar pesquisas concretas nos papeis ofrecidos por don Luís. Isto resulta evidente en varias ocasións ante a incorporación de indicacións que sinalan que determinados testamentos, áinda que puideron existir, non constan no arquivo: “*no se halló testamento*”. Noutros casos razona sobre o porqué de determinadas ausencias. Así, ao falar de Alonso Fernández de Valladares, informa que morreu nas Navas de Tolosa en 1212, e que “*por auerse muerto en la guerra no deuió de hacer testamento pues no [a]parece entre los papeles de la Cassa de Valladares*”¹⁹. Algo similar sucede con Xil Rodríguez de Valladares, VI señor da Casa, que “*no se halla testamento que vuiese hecho y deuió ser la causa hauense muerto en la Corte con su hermano Álvaro Fernández*”²⁰. Como vemos, a consulta de testamentos convírtese nun dos piares da investigación xenealólica. Ao fin e ao cabo, constitúen unha das principais fontes coas que, tanto no século XVII como áinda actualmente, podemos abordar reconstrucións xenealóxicas e a realización dunha auténtica historia social dos testadores e das súas familias²¹. Áinda así, consultanse e empréganse outros docu-

19 *Vid. doc. 1.*

20 *Vid. doc. 1.*

21 Véxase P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, e Miguel GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Hombres, mujeres e instituciones en relación. Reconstruir las redes y marcos de sociabilidad medievales a partir de las últimas voluntades”, en Diogo Faria y Filipa Lopes (coords.), *Incipit 3. Workshop. de Estudios Medievais da Universidade do Porto, 2013-14*, Porto, Universide do Porto, 2015, pp. 53-71. Aplicado ao caso concreto das mulleres, véxase Miguel GARCÍA-FERNÁNDEZ, *As mulleres nos testamentos galegos da Idade Media*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2012, memoria de licenciatura inédita; ou Yolanda GUERRERO NAVARRETE, “Testamentos de mujeres: una fuente para el análisis de las estrategias familiares y de las redes de poder formal e informal de la nobleza castellana”, *Studia Historica. Historia medieval*, 34 (2016), pp. 89-118.

mentos na reconstrucción xenealóxica. A maiores dos copiados íntegra ou parcialmente, no “Informe” fanse alusións a outros documentos utilizados para esta reconstrución da memoria familiar. Así, no caso do IX señor da casa, Xoán Rodríguez de Valladares e Camba, dise que non se conserva testamento, pero que se sabe que del quedou por fillo herdeiro universal Gonzalo de Valladares “según consta de feudos que tiene don Luis Sarmiento y pleytos que ha auido en su Casa”. Tamén deixa constancia da consulta do “compromiso que otorgaron en la ciudad de Lugo, estando allí la Real Audiencia, los dos García Sarmientos”²². Máis alá desas fontes documentais, o “Informe” constrúese recorrendo a outras de carácter cronístico como esa *Corónica de Santiago y elección del maestre don Pedro Arias*, a cuxo capítulo 17 remite para informarse da morte do III señor da Casa: Afonso Fernández de Valladares, comendador da Barra. Tamén a raíz do entronque entre a casa de Valladares e a de Meira, o “Informe” refire algúns datos sobre os Meira, procedentes non só de documentos como “vn priuilegio real que dicho don Luis Sarmiento tiene del rey don Fernando de León y su muger doña Urraca”, senón tamén de nobiliarios como o de “Alonso López de Aro, criado de su Magestar, del Real Consejo de Órdenes, Li[ro] 2, fol[io] 65”.

En definitiva, o “Informe xenealóxico” constitúe un auténtico exercicio de (re)construción da memoria familiar dos Valladares á altura da primeira metade do século XVII. Partindo da documentación conservada no arquivo familiar da Casa de Valladares, aínda que recorrendo a algunas outras fontes complementarias, redáctase unha relación dos señores da Casa e, a maiores, o seu entronque cos titulares da Monarquía Hispánica. De todos modos, todos estes datos só poderán ser confirmados ou matizados a partir de pesquisas documentais más precisas. En todo caso, xunto ás fantasías ou posibles invencións que poida conter o “Informe”, este constitúe un paso máis no coñecemento non só da xenealogía da Casa de Valladares –ao fin e ao cabo, algúns datos son fácilmente contrastables e si que se corresponden coas informacións aportadas por outras fontes– senón tamén do proceso de creación e conservación da memoria familiar nun momento de consolidación, fortalecemento e defensa da Casa.

22 Vid. doc. 1.

II. ALGÚNS DOCUMENTOS MEDIEVAIS DOS SEÑORES DE VALLADARES: POSIBILIDADES E DIFICULTADES DAS COPIAS E TRASLADOS TARDÍOS

Como se acaba de referir, a lectura do “Informe” sobre os señores da Casa de Valladares e Meira pon de manifesto a importancia que tiña a recuperación, consulta e estudo dos diplomas ou documentos medievais para sustentar a reconstrucción da memoria xenealóxica da liñaxe. Por iso, non é de extrañar que, ademais de resumir os datos obtidos a partir das pesquisas e lecturas realizadas, o autor proceda a transcribir, íntegra ou parcialmente, algúns deses documentos. Sobre todo os que considera máis importantes e antigos. É o que sucede cos seguintes, por orde de aparición:

- Doazón de Fernando II a Gonzalo Muñoz (Villafáfila, 1159).
- Testamento de Álvaro Fernández de Valladares (Casa forte de Valladares, 1187).
- Testamento de Álvaro Fernández de Valladares (Saxamonde, 1292).
- Dúas cláusulas do testamento de Gregorio de Valladares (Pontevedra, 1475).
- Feudo ou concesión de *terraría* de don Martín, arcebispo compostelán, a Fernán Gómez de Valladares (Caldas de Reis, supostamente en 1239).

A pesar de ofrecernos as transcripcións, estes documentos medievais transmitidos a través dun “Informe” que, tal e como xa referimos, aparece respaldado polo escribán Gabriel de Oia, o cal di ter actuado “*de requerimiento de don Luis Sarmiento de Valladares y Meira, señor de las cassas y solares de Valladares y Meira*” e sacando o anterior “*de los papeles auténticos, que para [el] efecto exivió ante mí (...) con que concuerdan, de que doi fee y en fee d[el] ello lo signo*”, presentan varios problemas. O máis grave resulta da falta de documentos orixinais ou trasladados de probada fiabilidade cos que cotexar as copias que aquí se transmiten. Salvo no caso do testamento de Gregorio de Valladares, para o que contamos cun traslado do século XVI e varias copias simples²³, a día de hoxe o resto de documentos apenas poden ser cotexados con outras copias simples, tamén tardías, como as conservadas na *Colección Salazar y Castro* da Real Academia da Historia²⁴.

23 Véxase P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, doc. 3, pp. 160-164.

24 Non son as únicas, pois nos fondos arquivísticos que conteñen informacións sobre a Casa de Valladares –*vid. supra*– hai outras. É o caso do Museo de Pontevedra, *Colección Sampedro*, C-81.

Este problema resulta especialmente gravoso ante o feito de que algúns deses documentos conteñen importantes imprecisións, inexactitudes ou informacíons claramente erróneas ou apócrifas. É o que sucede con certos contidos do suposto testamento de Álvaro Fernández, II señor da casa de Valladares, outorgado en 1187²⁵. O testamento aparece redactado en galego, o que pode derivar tanto dunha simple tradución posterior, como do desexo de outorgar, á altura do século XVII, un certo aire arcaizante a un documento apócrifo que, porén, de existir debería estar redactado en latín, xa que era lingua empregada exclusivamente para a escrita na Galicia do século XII. Porén, non é o único problema que presenta. Ademais diso, Eduardo Pardo de Guevara y Valdés xa advertiu, no marco dos seus estudos sobre as armerías das liñaxes galegas, que a referencia contida neste documento sobre que “*no dito día arrast[r]en os meus pendóns coas minhas armas*”, fai que debamos considerar que o documento “se trata de un testamento apócrifo o, mejor de una simple interpolación, un mero adorno o realce del copista, a partir probablemente del testamento de otro personaxe posterior, miembro de la misma estirpe”²⁶. Nese sentido evoca e pon en relación esta disposición coas contidas no testamento do homónimo Álvaro Fernández, V señor da casa de Valladares, que testaría en 1292²⁷, e no de Gregorio de Valladares, o cal é invocado no “Informe”, pero do cal só se traslada dúas cláusulas, unha delas precisamente sobre as súas armas e escudos²⁸. Parece necesario, por tanto, ser moi cautos con este testamento do II señor da casa de Valladares, e incluso con outros posteriores, tendo en conta esta complexa transmisión documental.

No caso do documento rexio de Fernando II, resulta especialmente interesante recuperar esta copia ante as referencias indirectas ao mesmo que atopamos na propia producción historiográfica, pero sen que coñezamos ningunha outra edición íntegra deste instrumento en latín. A pesar

25 *Vid.* doc. 1 e doc. 2. Existe publicada outra edición, realizada a partir da copia da *Colección Sampedro*, C-81: “Documentos”, *El Museo de Pontevedra*, 6 (1951), doc. 2, pp. 137-138.

26 E. PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, *Parentesco e identidad...*, pp. 61-62, nota 102. Este autor fai uso das copias do Museo de Pontevedra, *Colección Sampedro*, C-81, nº 14 e 24.

27 *Vid.* doc. 1 e doc. 4. No mesmo dice: “*mando que no dia do meu finamento se creben dez escudos coas minhas armas de Valadares*”.

28 *Vid.* doc. 1. Neste caso di que “*mando que no tempo da minha morte quebren por min vna ducia de escudos y arrasten os meus pendóns pintados das minhas armas de Balladares, Camba e Meyra*”. Para unha transcripción completa, véxase P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, doc. 3, pp. 160-164. Outra copia simple en RAH, 9/318, ff. 152r.-156v.

de que décadas atrás foi rexestado por Julio González²⁹ a partir doutra copia³⁰, non foi incluído dentro da colección diplomática de Fernando II en relación con Galicia³¹. Novamente, non coñecemos un pergamiño orixinal co que contrastar a copia. Porén, hai que ter en conta que, fronte aos privilexios rexios outorgados a institucións relixiosas –cuxa conservación se viu favorecida pola estabilidade das mesmas institucións ao longo dos séculos–, no caso de privilexios a favor de particulares, como sería este caso, os arquivos aristocráticos sufrieron diversos traslados e avatares que os levaron en moitas ocasións á súa dispersión ou desaparición. En numerosos casos, a única forma de supervivencia destes arquivos familiares –sobre todo en cronoloxías tan temperás– foi a súa integración en fondos eclesiásticos ao ter lugar a transferencia de determinadas propiedades nobiliarias a favor da Igrexa. En todo caso, e a pesar das dificultades para saber se estamos ante un orixinal, un falso ou un documento interpolado, o certo é que o privilexio real aparece en latín, como corresponde ao conxunto da documentación expedida por Fernando II, e entre os confirmantes atopamos a boa parte dos que subscribiron outros diplomas deste monarca³². A única excepción ten que ver co citado como *comes Jaimus* no “Informe”, que, a tenor doutros documentos do monarca e a outra copia conservada na Real Academia da Historia, habería que enmendar por *comes Ramirus*. Este feito podería deberse a un simple erro de lectura como parece detectarse tamén no caso do primeiro confirmante laico: o maíordomo rexio. No “Informe” podería interpretarse que pon algo similar a *Petrus* pero, sen dúbida, debería ser *Poncius*. Por outra parte, a incorporación dunha recreación do *signum regis* que podería presentar calquera diploma orixinal de Fernando II e, consecuentemente, un conservado no arquivo familiar dos Valladares, podería reforzar a posibilidade de que o documento sexa copia directa dun orixinal.

No caso do último documento copiado, o *Feudo hecho por don Martín, arçobispo de Santiago a Fernán Gómez de Valladares, quarto señor de dicha Casa de Valladares*, os problemas aumentan. De novo, non ato-

29 Julio GONZÁLEZ, *Regesta de Fernando II*, Madrid, Instituto Jerónimo Zurita; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1943, p. 359.

30 RAH, *Colección Salazar y Castro*, legaxo B, carp. 3, nº 25, procedente da *Colección Velázquez*, tomo VIII, co número 3667.

31 Manuel RECUERO ASTRAY, Paz ROMERO PORTILLA e Ángeles RODRÍGUEZ PRIETO, *Documentos medievales del Reino de Galicia: Fernando II (1155-1188)*, A Coruña, Xunta de Galicia, 2000.

32 Contrastamos os confirmantes cos que aparecen noutros diplomas de Fernando II do mesmo ano ou de datas próximas. J. GONZÁLEZ, *Regesta...* e M. RECUERO *et alii*, *Documentos medievales...*

pamos documentos orixinais ou trasladados notariais cos que contrastar esta concesión do “feudo” ou *terraría* arcebispal³³. De feito, apenas localizamos algunha outra copia simple tardía como a da Real Academia da Historia³⁴. Esta copia transmite como data do documento o 19 de marzo de 1277, o que coincide coa anotación posterior que aparece na marxe esquerda do “Informe”, ao lado da que aparecía inicialmente: “*hera 1127*”. Por riba desta, figura rectificado o 2 por un 7: *1177*. Certamente, a pesar das erratas contidas no informe, entre elas a referencia á “*hera 1267*” cando fala do IV señor de Valladares que foi o beneficiario do “feudo”, inmediatamente despois aclárase que o ano exacto ao que se refire o documento transcrito ao final é o “*anno del señor 1239*”, é dicir, a era 1277.

Pero, as dificultades cronolóxicas do documento derivan non só da confusión e posteriores correccións na data sinalada no “Informe”, senón, sobre todo, da tentativa de poñer en relación a este arcebispo don Martín coa data cronolóxica e coa figura do beneficiario. Unha revisión dos arcebispos composteláns³⁵ permite comprobar que co nome de don Martín, só figurán dous arcebispos. O primeiro presenta unha cronoloxía en tres etapas que se corresponden con 1156-1159, 1164-1165 e, finalmente, 1167. O segundo arcebispo deste nome é don Martín Fernández de Gres, documentado entre 1339 e 1342. Polo tanto, ningún dos dous parece resultar axeitado coa cronoloxía referida no documento: era 1277, ano 1239. O primeiro arcebispo resulta especialmente temperán. Xa de partida, implicaría que o documento sería unha tradución ao galego pois, no orixinal, non cabe dúbidas de que debería estar en latín, tal e como sucede co documento de Fernando II. Pero, ademais, a cronoloxía deste arcebispo resulta moito anterior a aquela na que cómpre situar ao suposto beneficiario: Fernán Gómez de Valladares, quen, como consta no propio “Informe”, foi o IV señor de Valladares tras o falecemento de seu pai nas Navas de Tolosa (1212). Pola contra, o arcebispo de don Martín Fernández de Gres sería, *a priori*, excesivamente tardío para cadralo co suposto beneficiario. Para esa cronoloxía, o titular da casa sería, seguramente, Álvaro Fernández de Valladares, quen outorgou o testamento en 1397³⁶. Precisamente, aquí pode estar unha das claves para entender o

³³ Sobre este tipo de concesións véxase Faustino MARTÍNEZ MARTÍNEZ, “Un libro de *feudos* gallegos de los siglos XIV y XV (I)”, *Dereito*, 10, 1 (2001), pp. 89-117; e, do mesmo autor, “Un libro de *feudos* gallegos de los siglos XIV y XV (II)”, *Dereito*, 10, 2 (2001), pp. 91-125.

³⁴ RAH, 9/318, f. 140r., editado como doc. 3 do Apéndice documental.

³⁵ Marta GONZÁLEZ VÁZQUEZ, *El arzobispado de Santiago: una instancia de poder en la Edad Media (1150-1400)*, Sada, Ediciós do Castro, 1996, pp. 369-373.

³⁶ Transcripción dun traslado do mesmo en P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente…”, doc. 1, pp. 152-157.

documento do “feudo”: revisar a cronoloxía do mesmo restándolle antigüidade e achegándoo a estes dous últimos personaxes, Álvaro Fernández de Valladares e don Martín Fernández de Gres. En 1341 parece que don Martín concedeu un destes contratos de “feudo” ou *terraría* a favor de Álvaro Fernández de Valladares³⁷. ¿Podería corresponder o documento a esta cronoloxía? É posible, áinda que coido que tamén é preciso ter en conta outras dúas concesións arcebispais a favor de señores da casa de Valladares, outorgadas con posterioridade pero das que, fronte aos dubidosos casos anteriores, son ben coñecidos os documentos de concesión: unha de don Lope de Mendoza a favor de “*Gonçalo de Valladares, nuestro escudero, fijo de Juan Rodríguez de Canba*” en marzo de 1422 e outra a favor de “*Teresa de Mera, muger de Gonçalo de Valladares, hija mayor legítima de Fernan Camiña de Lira et de doña Ygnes de Meyra, su muger que fue*” en setembro de 1422³⁸. Nestes documentos figuránboa parte das freguesías citadas no documento que nos transmite o “Informe” e a copia da Real Academia da Historia³⁹. Daquela, este suposto documento de 1239 podería ter existido, sendo un antecedente das concesións futuras que non serían máis que unha especie de ratificación das concesións de *terrás* previas –ao fin e ao cabo son concesións temporais⁴⁰, ou incluso ser

³⁷ Só encontramos referencia a este documento en M. GONZÁLEZ VÁZQUEZ, *El arzobispado de Santiago...*, p. 164.

³⁸ Véxanse en Ángel RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, “Documentación medieval del Archivo Histórico Diocesano de Santiago: *Libro de feudos de diferentes bienes, feligresías, cotos y jurisdicciones*”, *Compostellanum*, 37, 3-4 (1992), doc. 21, pp. 398-399, e doc. 23, pp. 400-401. Sitúamonos, por tanto, ante personaxes que, segundo o “Informe” encabezan a Casa de Valladares como X señores.

³⁹ En concreto o “Informe” refire a concesión das freguesías de San Miguel de Oia, San Sadorniño de Amoedo, Santa María de Reboreda, San Martiño de Nespereira, San Martiño de Vilar de Enfesta, Santiago de Borbén, Santo Estevo de Negros e San Mamede de Quintela. Na concesión de 1422 a favor de Gonzalo de Valladares inclúense: “*las feligresías de Sant Martin de Nespereira, de Sant Martin de Villar de Enfesta e de Sant Sadorniu d'Amoedo e de Santiago de Porbien e Santa María de Robereda e Sant Mamede de Quintela e de San Esteban de Negros*”. Así mesmo, as freguesías outorgadas a dona Teresa de Meira foron: “*San Miguel d'Oya et Sant Payo de Nave e Santa Vaya Daltrave e de sant Thome e la feligresía de Matamaa e Sant Pedro de Sardoman et la feligresía de Cabral et Santa Christina de Lavadores*”. Vid. Á. RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, “Documentación medieval...”, doc. 21, p. 398, e doc. 23, pp. 400-401.

⁴⁰ En torno a esta hipótese pode ser un indicio o feito de que na concesión a favor de Gonzalo de Valladares as freguesías outórganse porque “*agora vacaron por muerte de Vasco Fernandes de Valadares*”. Este Vasco Fernández pudo ser curmán, e non pai como se indica no “Informe”, de Xoán Rodríguez de Valladares e Camba, se entendemos que este último sería fillo de dona Sancha Rodríguez, casada con Xoán Rodríguez de Camba, a cal era irmá de Álvaro Fernández de Valladares, VII señor da Casa, tal e como consta no seu testamento de 1397, como indicaremos *infra*. En todo caso, esta referencia demostra que as freguesías xa viñan sendo concedidas con anterioridade a membros da familia dos Valladares. Á. RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, “Documentación medieval...”, doc. 21, p. 398.

un documento creado posteriormente, tomando como punto de partida estas concesións más tardías do século XV, conformando unha falsificación que podería estar destinada a tratar de reivindicar a existencia dun vínculo entre a Casa de Valladares e as parroquias outorgadas a modo de “feudos” arcebispaís moito máis antigo do que en realidade poderían estar documentado no arquivo familiar⁴¹.

O que está claro, a pesar das dificultades que presenta este documento concreto, é que, durante o período medieval, algúns membros da casa de Valladares recibiron dos arcebispos composteláns determinados bens e freguesías en concepto de *terrarias*, o que implicaba o traspaso de rendas por conceptos señoriais, tal e como se observa no tenor do propio documento en cuestión (*vid. doc. 1 e 3*)⁴². Ademais, tamén cómpre lembrar que entre os cabaleiros que convocou en armas o arcebispo don Rodrigo Sánchez de Moscoso en 1369 desde Sevilla, aparece mencionado *Goterre Martis de Ualadares*, o que parece demostrar, unha vez máis, a condición dos membros desta liñaxe como “prestmoniarios, encomendeiros ou *terreiros*” dos arcebispos composteláns⁴³.

Á marxe dos documentos transcritos integralmente, no “Informe” aparecen copiadas dúas cláusulas do testamento de Gregorio de Valladares, outorgado en 1475⁴⁴. A motivación de por que só copia dúas está en que

41 A favor desta outra interpretación podería apuntarse o feito de que entre as freguesías citadas na concesión copiada no “Informe” aparece San Miguel de Oia, a cal non figura entre as concedidas en 1422 a favor de Gonzalo de Valladares, porén, si entre as outorgadas á súa muller dona Teresa de Meira; iso si, indicando, neste caso, que as entregadas a ela eran freguesías que “vacaron por muerte de la dicha doña Ygnes, vuestra madre, que las tenía de nos”, non dos Valladares. *Vid. Á. RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, “Documentación medieval...”, doc. 23, pp. 400-401.* Daquela, ¿o suposto documento de 1239 podería ter sido elaborado despois destas concesións de 1422, cando todas as freguesías citadas, incluíndo San Miguel de Oia, xa terían caído na órbita da familia a raíz do matrimonio entre Gonzalo de Valladares e dona Teresa de Meira? Non se pode descartar esta hipótese.

42 Ademais dos exemplos xa citados, atopamos referencia a un documento compostelán no que “un miembro del linaje de los Valadares se presenta como *señor do couto de Loio por la iglesia de Santiago*, y como tal señor afora un monte cuya posesión parece corresponderle de la misma manera”. M. GONZÁLEZ VÁZQUEZ, *El arzobispado de Santiago...*, p. 161.

43 M. GONZÁLEZ VÁZQUEZ, p. 163, especialmente, nota 336. Cómpre salientar que entre outros moitos nobres varóns, figuram como “cabezas de liñaxe” algunhas mulleres como *doña Mayor Peres de Meyra por la terra de Fragoso et de Moraña*.

44 Véxase a transcripción íntegra deste instrumento en P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, doc. 2, pp. 160-164. Outra copia íntegra en RAH, 9/318, ff. 152r.-156v.

os diversos legados que o compoñen “*no se refieren por no cansar. Pónense solo aquí dos por su antigüedad*”⁴⁵.

Finalmente, cabe referir que aparecen citados outros documentos medievais, non transcritos nin total, nin parcialmente. A súa consulta permitiu elaborar o informe, mais, por motivos diferentes, non foron copiados. Entre eses documentos só citados podemos referir os seguintes:

- Testamento de Álvaro Fernández de Valladares (Saxamonde, 1397)⁴⁶.
- Feudo dun arcebispo compostelán⁴⁷.
- Testamento de Gonzalo de Valladares, porén dise que “*está tan destroçado y carcomido que se lee muy poco del*”.
- Privilexio de Fernando II e a súa muller dona Urraca outorgando o couto de Meira, “*aunque en dicho priuilegio le llama villa con su jurisdicción ciuil y criminal*”, aos antepasados de dona Teresa de Meira (1173)⁴⁸.
- Acordo entre García Sarmiento, señor de Sobroso e Salvaterra, e García Sarmiento, marido de dona Teresa de Meira (Lugo, [1491])⁴⁹.
- Referencias xenéricas a “*otros papeles*” e “*feudos que tiene don Luis Sarmiento y pleytos que ha auido en su Casa*”.

En definitiva, o “Informe xenealóxico” da Casa de Valladares e Meira constitúe un interesante testemuño no que, máis alá de chegar aclarificar –ou non– a complexa xenealoxía medieval dos Valladares –aínda hoxe non ben coñecida–, constitúe un bo exemplo de como as fontes medievais ou algunhas pegadas das mesmas puideron sobrevivir en documentos posteriores. Evidentemente os riscos derivados das falsificacións, interpolacións e erros de copia ou traslado están máis que presentes. Por iso, os medievalistas debemos procurar coñecer ben as transmisións documentais e achegármonos o máximo posibles aos orixinais. Pero tendo en conta as numerosas perdas documentais derivadas do deterioro oca-

45 *Vid. doc. 1.*

46 Neste caso pode consultarse unha transcripción do documento en P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, doc. 1, pp. 152-157. Así mesmo, existe unha copia, con algunas variantes que será preciso cotexar noutra ocasión a pesar de derivar posiblemente dunha fonte común, en RAH, 9/318, ff. 142r.-147v.

47 Deste documento, cuxo contido non se aclara, apenas aparece referido que o “*tiene don Luis Sarmiento de Valladares del Arcebispó de Santiago*”. *Vid. doc. 1.*

48 Como noutros casos, déixase constancia de que “*dicho don Luis Sarmiento tiene*” este privilexio no arquivo familiar.

49 Recuperamos a data exacta a partir da expresada na copia conservada en RAH, 9/318, ff. 148r.-151v.

sionado polo paso do tempo –sucede, como se pode comprobar, no caso do testamento de Gonzalo de Valladares– ou das perdas por incendios, roubos ou extravíos diversos –péñese, por exemplo, nos orixinais entregados a determinados tribunais no marco da defensa de certas propiedades–, resulta unha oportunidade perdida non atender ás copias, trasladados e referencias de documentos medievais en fontes modernas como este “Informe xenealóxico” da casa de Valladares e Meira.

III. ALGUNHAS CONSIDERACIÓNIS FINAIS

Tal e como se indicou desde o inicio, o obxectivo fundamental é ofrecer á comunidade científica e ao conxunto de interesados no tema unha nova fonte para animar á reflexión e estudo sobre a xenealogía, a construcción da memoria familiar e a recuperación de documentos medievais arredor dunha liñaxe aristocrática galega áinda hoxe mal coñecida, a dos Valladares. Por iso, considero fundamental non alongar máis estas breves consideracións iniciais para dar paso ao apéndice documental, onde aparece transcrito, en primeiro lugar, o “Informe xenealóxico”, tratando de respectar o máximo posible o texto tal e como está no orixinal, áinda que regularizando a puntuación, a separación de palabras e o uso de maiúsculas e minúsculas. Polo demais, apenas engadimos a rodapé algunas notas explicativas ou aclaratorias que poden resultar de interese. Finalmente, incorpóranse outras transcripcións dos documentos medievais que aparecen recollidos integralmente no propio “Informe”, pero neste caso partindo das copias conservadas nunha tradición manuscrita diferente: as copias do século XVII dispoñibles actualmente na *Colección Salazar y Castro*, da Real Academia da Historia (RAH, 9/318, sinatura antiga: D-44). Por motivos de extensión, deixamos para outra ocasión a transcripción dalgúns outros documentos medievais citados no propio memorial áinda que non incorporados ao mesmo, dos que, porén, si coñecemos o seu tenor. Algúns deles xa foron publicados a partir doutras copias. É o que sucede co traslado realizado no século XV das mandas testamentarias outorgadas por Álvaro Fernández de Valladares, VII señor da Casa, en 1397, ou o testamento íntegro de Gregorio de Valladares, XI señor, do que só se copian dúas cláusulas no “Informe”⁵⁰. Pola contra, entre a documentación

50 Véxanse transcripcións deses documentos a partir doutras copias diferentes ás da Real Academia da Historia (RAH, 9/318, ff. 142r.-147v. e ff. 152r.-156v. respectivamente), áinda que más temperás, en P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente…”, docs. 1 e 3.

da Real Academia da Historia, consérvase o compromiso entre García Sarmiento, señor de Sobroso, e García Sarmiento, marido de dona Teresa de Meira, mencionado no “Informe”, que ainda permanece inédito⁵¹. Tamén resultará de interese, de cara ao futuro, cotexar detidamente as distintas xenealoxías e memoriais que conservamos sobre a Casa de Valladares⁵². Ao fin e ao cabo, resulta evidente que o “Informe” que sacamos á luz non pode ser considerado unha reconstrucción absolutamente fiable da xenealoxía dos señores de Valladares e Meira, como tampouco moitos outros. Pero, ainda así, todos estes memoriais presentan un notable interese polos indicios que se poidan extraer deles e tamén por reflexar o proceso de construición da memoria familiar ao longo dos séculos.

En todo caso, creo que antes de rematar estas liñas resulta preciso insistir na necesidade de que a investigación na historia medieval de Galicia preste atención ás fontes da Época Moderna susceptibles de informarnos sobre documentos ou mesmamente elementos patrimoniais hoxe perdidos na súa factura orixinal pero que poden ser de gran interese para recuperar o pasado medieval. Iso si, sempre coa cautela de ter en conta que, se xa as fontes orixinais non carecen de problemas en torno ao seu valor como testemuños que reflicten as “realidades” ou “verdades” históricas –pensemos nos problemas derivados da ocultación voluntaria ou involuntaria, da mentalidade da época, dos prexuízos ou mesmamente da manipulación descarada á hora de elaborar determinados textos–, as dificultades sobre a fiabilidade e veracidade das fontes incremántanse ao existir procesos de transmisión mediados pola realización de distintas copias, procedentes de mans diferentes e moitas delas realizadas con obxectivos concretos que podían levar á súa deturpación consciente.

51 RAH, 9/318, ff. 148r.-151v.

52 Por exemplo, a xenealoxía publicada en Juan Miguel GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, “Genealogía de la Casa de Valladares...”, conta con outro exemplar da mesma en RAH, 9/328, ff. 113r.-138r., na que hai algunas diferenzas de interese. Entre elas unha breve continuación tras nomear a dona Catalina María Sarmiento de Valladares, que na copia da RAH é nomeada como dona Catalina María Melchora: “La *excelentísima señora, la señora doña Cathalina María Melchora Valladares Meira Sarmiento Troncoso Toledo Coello de Portugal, señora de los solares de Valladares, Meira y Troncoso, y de la fortaleza de Camos, con sus jurisdicciones, marquesa de Valladares, Vizcondeza de Meira, está cassada con el *excelentísimo señor* don Garzía Ozores López de Lemos Noguerol y Saavedra, señor de las mismas casas y solares, conde de Amarante, vizconde de Ferreyra, gentil hombre de [la] Cámara de su Magestad de su Consejo de Guerra y Maestre de Campo general de este Reino de Galizia*” (RAH, 9/328, f. 138r.).

IV. APÉNDICE DOCUMENTAL

Doc. 1.

1632, novembro, 22. Vigo.

Informe xenealóxico dos señores de Valladares, asinado por Gabriel de Oya, escribán de Vigo.

ARG, Familia Sarmiento Valladares, caixa 44976/13.

GENEALOGÍA Y DESCENDENCIA DE LOS SEÑORES PROPIETARIOS QUE SE HALLA AUER SIDO DE LAS CASAS DE SOLAR DE BALLADARES Y MEIRA CON SUS JURISDICCIONES CIUILES Y CRIMINALES.

Primero Señor.

El primero señor // se halla que fue d[e] ella Gonçalo Muñoz. A este cauallero hiço merced el rey don Fernando de León, hijo del rey don Alonso Séptimo, emperador de las Españas, de el coto de Saxamonde con su jurisdicción ciuil y criminal en la hera 1197, año del Señor 1159, cuyo traslado es como se sigue:

Priuilegio Real.

In nomine Sanctae et Individuae Trinitatis Patris, Filij et Spiritus Sancti omnibus consuetum est et nature consentaneum humiles et deuota diligere largijs ditare muneribus possesionibus ampliare ynde vtique quot ego Ferdi//nandus, Dei gratia Legionensium Rex, facio textum et scriptum donationis firmissimum tibi Gundisalbo Muñoz de tota illa mea hereditate quam habeo in Sancto Romano de Saxamundi cum omnibus prestationibus suis praesentibus et futuris et cum omnibus directuris suis quas habet vel habere debet vbiicumque eas invenire potueris atque hereditario iure habendas et possidendas vt de illa totam tuam facultatem imperium concedo pro bono seruicio quod mihi fecisti et facis. Siquis igitur huius mei spontanei facti contrario violator contra hanc meae donationis paginam venire presumpserit ofensam Dei cum indignatione mea incurrat et pro temeraria presumtione tibi vel voci tua centum libras auri componat. Facta in Villa Fafila decima quar//ta kalendas septembris sub hera millessima centessima nonagesima septima anno secundo quo obijt in Porto de Muradal famosissimus Hispaniarum Imperator Dominus Alphonsus et cepit regnare inclitus eius filius praedictus Ferdinandus in Legione, Galetiae et Asturias. Et ego Ferdinandus Rex hanc cartam quam fieri iusi propria manu roboro et confirmo.

Está este priuilegio real con las confirmaciones y sello siguiente.

(Copia do signum do monarca coa representación do león e a seguinte inscripción: SIGNVM:REG.:FERD:LEGIO † . Vid. Ilustración 2)

Ilustración 2. Recreación do signum regis de Fernando II no “Informe xenealóxico dos señores de Valladares” (ARG, Familia Sarmiento Valladares, caixa 44976/13, consultable no Arquivo Dixital de Galicia: <https://arquivo.galiciiana.gal>).

(1ª columna)

Martinus Dei gratia Archiepiscopus Compostellanus, confirmo.

[J]ohannes Legionensis episcopus, confirmo.//

Ordonius episcopus Salamantinus, co[n]firmo.

Esthephanus Cemo[r]ensis episcopus, confirmo.

Fernandus Astori[c]ensis episcopus, confirmo.

Petrus Ouetencis (*sic*) episcopus, confirmo.

Petrus Mindiniensis (*sic*) episcopus, confirmo.

Joannes Lucensis episcopus, confirmo.

Petrus Auriensis episcopus, confirmo.

Isidorus Tudensis episcopus, confirmo.

(2° columna)

Comes Petrus²⁵³ mayordomus regis, confirmo.

53 Noutros documentos do mesmo ano, outorgados polo propio *Petrus Infan-*
tinus, notarius regis, o maiordomo real é *Poncius*, polo que considero que esta sería a
lectura correcta, aínda que no “Informe”, tras unha letra inicial decorativa que semella ser

Comes Petrus, *confirmo.* //
 Comes Jaimus (*sic*)⁵⁴, *confirmo.*
 Comes Gunsalbus. *Confirmo.*
Ferdinandus Gunsalbi signifer *regis*, *confirmo.*
 Pelagius Cur[v]us, *confirmo.*
 Nunno Fernandi, *confirmo.*

Et ego Petrus Ynfantinus, notari[us] regis de manu *Compostellani* archiepi[s] copi, domini mei, scripsi et *confirmo.*

II Señor

Áluaro Fernández de Valladares, hijo de dicho Gonçalo Muñoz, hiço testamento en la hera 1225, anno del Señor de mill ciento y ochenta y siete, que es del thenor *que* se sigue: //

Testamento de Áluaro Fernández.

Conocida cousa seja a todos *que* eu Áluaro Fernández de Valadares, caualeyro de boo coraçon e de boa bontade e sen ninhún mao engano e preito, morador ao presente no meu couto de Valadares no nome do Padre e do Fillo e do Esp[í]rito Sancto que son tres e vn só Deus verdadeyro *que* mora no ceu, achándome muy doente do mal que Deus me quixo dar, fago minha manda na maneyra que dita será. Mando a Deus minh[al] alma que ha comprou. E o corpo a terra e que o enterren na igreja de Sant[o] Andrel de Valadares. E mando que no día do meu finamento // me digan vinte missas cantadas e doce salteyros e outras tantas misas más pola minh[al] alma e pola de Gonçal[o] Muñoz meu padre, e más aboengos que Deus aja. E mando que no dito día arrast[r]jen os meus pendóns coas minhas armas. E mando a Afonso Gonçález, crego do dito meu couto a minha capa enforrada e as minhas bragas boas por seu traballo e que meus compridores ademais lle paguen o debiudo. E mando que a meus criados Pedro, Gonçalo e Joane, e a Cataliña, e Il[s]abel, e os outros que os vistan de boo pano e lles den a cada vn seis maraudedis. E mando a Pedro Bras, meu escudeyro, vn par de bestidos boos e que non pague ninhuas pertenças en canto Deus o leyjar. E a Niculao, meu vasalo, o forro das derey//turas que me he teudo de pagar polos boos serbicios que me fez. E mando para [o] lume da minha ygreja do dito meu couto vinte maravedis, e outros binte á ygreja do meu couto de Sant Roman de Sajamonde. E co[n] isto deixo e nomeo por erdeyro dos ditos meus coutos de Valadares e Saxamonde e más pertenças ao meu fillo Afonso Fernández de Valadares, comendador da Barra, qu[e] está sirbindo ao rey

P ou R, parece lerse con claridade *[]trus*. En todo caso, a lectura de *Poncius* ou *Pontius* quedaría confirmada a través da copia conservada na RAH, *Colección Salazar y Castro*, legaxo B, carp. 3, nº 25.

⁵⁴ A pesar do aquí sinalado, corresponderíalle este lugar ao *Comes Ramirus* (*vid. supra*).

don Fernando, meu señor, y o rey seu sobriño. E co[n] isto nomeo por meus cumpridores a Fernán Yáñez, y a Fernán Pérez, caualeyros, meus amigos, y ao dito crego para que cumpran o que dito he. Que foy feyta dentro na minha casa forte de Valadares aos vinte e tres // do mes de setembre. Era 1225⁵⁵.

III Senor

Alonso Fernández de Valladares, comendador de la Barra, hijo de dicho Áluaro Fernández de Valladadares (*sic*). Murió en la batalla de las Nabas de Tолосa, era 1250, año del Señor 1212. Que por auerse muerto en la guerra no deuió de hacer testamento, pues no [a]parece entre los papeles de la Cassa de Valladares. Consta de su muerte en la *Corónica de Santiago y elección del maestre don Pedro Arias*, capítulo 17; anno 1210 de la memoria que hace de los Treces y Comendadores de dicha Orden, folio 25. //

IV Senor

Fernán Gómez de Valladares, hijo de dicho Alonso Fernández, comendador de la Barra. Consta auerle dado vn Arçouispo de Sanctiago que se llamaua don Martín ocho felegressías en feudo sin pensión alguna, el qual dice se las da por auer él y sus antepassados defendídole y a su Iglessia. La data del feudo fue en la villa de Caldas de Reys en la hera 1267 (*sic*)⁵⁶, anno del señor 1239. No se ha hallado testamento que vbiese hecho sino el que hiço su hijo Áluaro Fernández de Valladares, segundo deste nombre, en *que* le nombra por padre, y a Alonso Fernández de Valladares, comendador de la Barra, por abuelo. //

V Senor

Áluaro Fernández de Valladares, hijo de dicho Fernán Gómez de Valladares, hiço testamento en la era 1330, que fue en el año del señor 1292, según está [el] scripto en pergamino firmado y signado de Afonso Pérez de Comealla, notario jurado de Redondela, cuyo thenor es como se sigue:

Testamento.

Sayban todos que eu Álb[a]ro Fernández de Valadares, caualeyro, morador no meu couto de Sajamonde, por sauer que a morte ha certa a todos, fa//go minha manda así. Mando a Deus minh[α] alma que a comprou na cruz e a Sancta María e a todos os Sanctos róglolle[s] rroguen me salue. E mando que despois d[e] eu morto se leue a enterrar meu corpo coa compaña que me pertece ao mosteyro de Sancta María de Melón, dentro do coro da ygreja, onde está enterrado Fernán Gómez de Valadares, meu padre, e

55 Contrástese coa copia transcrita como doc. 2.

56 Na marxe, con outra letra e a lapis, 1277? Certamente, se a era é 1267, o ano sería 1229; pola contra, sendo a era 1277, corresponderíase co ano sinalado a continuación: 1239.

que digan corenta missas, quince cantadas e dez salteyros pola minha alma e da minha muller e pola de meu aboo Afonso Fernández, encomendador que foy da Barra e máys aboengos que Deus aja. E mando ao abade do dito mosteyro catrocentos marauedís para que me honrre e vnha boa comida a ele e aos seus frades. E mando que no dia do meu finamento se creben dez escudos coas minhas // armas de Valadares. E mando que a todos os meus criados lles den a cada vn vinte pares de brancas y ao crego outro tanto e ben de comer. E mando a ygreja do meu couto de Valadares vinte pares de brancas. E mando que no dia do meu finamento se maten catro vacas e co[n] elas e o al (*sic*) se de de comer [a]los meus vasalos que ouber. E mando ao meu neto Álb[a]ro as minhas armas e caualo e que, en tanto non herdar, lle de seu padre, o meu fillo Gil Rodríguez de Valadares, catrocentros marauedís para que sirba ao Rey, meu señor, como he teudo de o facer e o fiz eu e meus passados. E nomeo por meus erdeyros aos meus fillos Gil Rodríguez e Afonso Fernández de Valadares para que cada vn deles aja o que lle couber, e os meus coutos de Valadares, e Sajamonde, e terra de Toroño // e más terras. E para cumprimento desta minha manda nomeo por meus compridores a J[o]án Gómez de Lamas, e a Bras Yáñez, caualeyros, meus parentes. E lle rogo cumpran esta minha manda e fagan o que eu figera por eles. Feyta na minha casa de Saxamonde aos vinte d[e] agosto, era 1330. E disto foron testigos Pero Gómez, J[o]án Estéuez, Esteuo Fernández, Gonçalo Cereijo, Rodrigo Rodríguez, Salvador Martiz e Pedro Álb[a]rez. Eu Afonso Fernández de Comealla, notario jurado de Redondela, en isto fun presente e a firmey e meu sinal pus[e] que he atal. E foy feyto no dito couto de Sant Román de Saxamonde; día, era dita⁵⁷.

Dicho Áluaro Fernández y Fernán Gómez de Valladares, // su padre, por aueren seruido con mucho valor en la guerra al rey don Alonso el Sauio y, después de su muerte, al infante don Alonso de la Cerda, su nieto, contra el rey, don Sancho el Brauo, que se apoderó del Reyno que pertenecía a dicho Infante, confiscó las tierras que dichos Fernán Gómez y Áluaro Fernández tenían en tierra de Toroño, que eran Guláns, Pías, Mouriscados y otras, y ansí mismo a Valladares; y hico merced d[e] ellas a don Esteuan Fernández de Castro, conde de Lemos⁵⁸, el qual las dio en arras a su nuera doña Biolante Sánchez, hija del rey don Sancho el Brauo⁵⁹. Y ella, después de viuda, se metió freyla en el conuento de San[cti]

57 Contrásthese coa copia transcrita no doc. 4.

58 Sobre a traxectoria deste personaxe véxase E. PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, *Los señores de Galicia...*, 1, pp. 113-122.

59 Efectivamente no documento de arras, outorgado o 18 de xuño de 1291 en Valladolid por don Estevo a favor da súa nora dona Violante, consta a concesión de “*quanto hey en terra de Santiago e de Toronno, convén a saber, o meu couto d'Arcos de Condesa e o meu couto de Salsedo e quanto hey en Quella e en Quintaela e en Tey. E estes lugares sobreditos sum de mina avoenga. E outrossí vos dou o couto de Valadares e de Gulaos e o de Nugueyra e o de Caldas e de Pías, os quaes lugares en agora tenno e posseyo en nomen e en vos de dito meu fillo don Fernando, que fueron de donna Aldonça Rodri-*

Spiritus de Salamanca y las donó con otras más que auía heredado de doña María de Veero, su madre, a dicho conuento⁶⁰, las quales le sacó después // por pleyto don Pedro de la Guerra, hijo de doña Violante Sánchez y de don Fernando Ruyz de Castro, y las restituyó a Gil Rodríguez de Valladares, hijo de dicho Álvaro Fernández y nieto de dicho Fernán Gómez, y padre de dona Aldonça⁶¹ de Valladares, en quien dicho don Pedro de la Guerra tuvo por hijos a don Alvar Pérez de Castro, conde de Arroyolos en Portogal, y a doña Ynés de Castro, a quien los portugueses llamaron Cuello de Garça (*sic*)⁶², muger de don Pedro el Cruel, rey de Portogal. Y dicho Gil Rodríguez fue señor dellas en quanto viuío y lo mismo Álvaro Fernández, su hijo, y descendientes avaxo nombrados, y Gonçalo⁶³ de Valladares, hasta que este y doña Theresa de Meyra, su muger, dieron en dote dichas tierras de Toroño a su hija doña Leonor de Meyra y Valladares que // casó con Diego Sarmiento de Sotomayor, segundo señor de Sobroso y Saluatierra, hermana de Gregorio de Valladares, bisabuelo de dicho don Luys, si bien el coto de Valladares, con su cassa fuerte que en él estaua, nunca fue poseydo de dichos Condes de Lemos ni del conuento de Sancti Spiritus, así por el valor con que sus señores propietarios se lo defendieron como por la aspereça de la tierra.

VI Señor

Gil Rodríguez de Valladares, hijo de dicho Álvaro Fernández y nieto de Fernán Gómez, heredó y sucedió en sus vienes. No se ha hallado testamento que vuiese hecho y deuió de ser la causa hauerse muerto en la Corte con su hermano Álvaro Fernández, estando a sus pretensiones según consta del testamento de su hijo Álvaro Fernández de Valladares, tercero deste nombre, que manda en él a sus hijos Vasco Fernández y a Pedro Vázquez [*que*] traigan los huesos de su padre y tío a enterrar al conuento de Melón.

gues, mina moller que foy". O 17 de abril de 1293, en Laiosa, don Fernando Rodríguez de Castro revalidou a carta de arras outorgada no seu nome polo pai a favor da súa muller. Véxase María ECHÁNIZ SANS, *El monasterio femenino de Sancti Spiritus de Salamanca. Colección diplomática (1268-1400)*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 1993, doc. 36, pp. 66-68 e doc. 37, pp. 68-69.

60 Así se documenta en 1327, nomeando expresamente: "quanto he e devo aver entierra de Santiago e de Toronno, es a saber, el coto de Arcos de la Condesa e el coto de Sauseda y el de Valladares y el de Gullaes y el de Nogueyra y el de Caldas y el de Pías e quanto he e devo aver en Cala y en Quintaniella e en Teys. Los quales dichos castiello de Villa Martín, villa e cotos segunt son dichos, dio a mi en arras don Estevan Ferrandes de Castro en nombre e en bos de Ferrant Rodrigues de Castro, fijo suyo e esposo mío a la sasón, non aviendo el dicho don Ferrant Rodrigues edat complida". M. ECHÁNIZ SANS, *El monasterio femenino...*, doc. 55, pp. 90-91, e para o testamento de doña Violante nomeando herdeira á Orde de Santiago en 1330, doc. 58, pp. 94-99.

61 Sería Aldonça. Como xa se referiu *supra*, esta filiación de doña Aldonça de Valladares contrasta cos datos ofrecidos por outras fontes, as cales nomean como pai a don Lourenzo Suárez de Valladares.

62 Dona Inés, *cuello de Garça*.

63 Gonçalo.

VII Señor

Áluaro Fernández de Valladares, tercero d[e] este nombre, hijo de Gil Rodríguez de Valladares, híço testamento año 1397 y en él, entre otros legatos, manda que se traigan los huesos de su padre y hermano de la Corte, donde están enterrados, al conuento de Sancta María de Melón y se pongan *con* los de sus mayores. Pasó dicho testamento por delante [de] Esteuo Suárez, notario público y // se otorgó en su casa de Saxamonde año dicho 1397. Dexó dos hijos: el mayor se llamó Vasco Fernández de Valladares, de quien procede don Luis Sarmiento de Valladares [y] mejorole como a mayor, y a Pedro Álvaro de Valladares, de quien proceden don Christóual Mariño, don Rodrigo de Louera y otros caualleros de Ponteuedra.

VIII Señor

Basco Fernández de Valladares, hijo del dicho Áluaro Fernández de Valladares, tuvo por hijo legítimo y vniuersal heredero a Juan Rodríguez de Valladares y Camba, del qual hace mención vn feudo que tiene don Luis Sarmiento de Valladares del Arçobispo de Sanctiago y otros papeles. //

IX Señor

Juan Rodríguez de Valladares y Camba, hijo del dicho Vasco Fernández de Valladares⁶⁴. No se halla testamento que vuiese hecho. Quedó por su hijo vniuersal heredero Gonçalo de Valladares, según consta de feudos que tiene don Luis Sarmiento y pleytos que ha auido en su Casa.

64 Non resulta difícil ver nesta filiación certas dificultades sobre todo a partir da consulta doutras fontes como o testamento outorgado en 1397 por Álvaro Fernández de Valladares. Este non se incorpora no “Informe”, pero conservamos del varias copias como a da RAH, 9/318, f. 142r.-147v. e outras empregadas para unha edición en P. S. OTERO PIÑEYRO MASEDA e M. GARCÍA-FERNÁNDEZ, “Los testamentos como fuente...”, doc. 1, pp. 152-157. Neste documento Álvaro Fernández de Valladares nomea por herdeiros e sucesores aos seus fillos Vasco Fernández –quen podería ser identificado co VIII señor de Valladares, citado no “Informe”– e Pedro Álvarez. Porén, indica que, morrendo ambos sen descendencia, “que se tornen os ditos bens a Juan Rodrigues de Canba, filho de minna hermana Sancha Rodrigues”. Ademais, establece que nese caso isto suceda “con condycion que tome as armas et o apelido de Valadares”. Creo que aquí está a clave para revisar este chanzo na reconstrucción xenealóxica medieval dos Valladares. O IX señor segundo o “Informe”, Xoán Rodríguez de Valladares e Camba, casado con don Teresa de Meira, tería sido primo e non fillo de Vasco Fernández. Véxase tamén as indicacións xenealóxicas referidas en Eduardo PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, “Repertorio biográfico. Genealogía y prosopografía de mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV)”, en Eduardo Pardo de Guevara y Valdés (ed.), *Mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV). Estudios, biografías y documentos*, Santiago de Compostela, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto de Estudios Gallegos Padre Sarmiento, 2017, p. 578, nota 656.

X Señor

Gonçalo de Valladares, hijo de Juan Rodríguez de Valladares y Camba. Aunque hiço testamento está tan destroçado y carcomido que se lee muy poco del. Fue cassado con doña Theresa de Meyra, // señora y propietaria de dicha Casa⁶⁵, y tan antigua que consta, por vn priuilegio real que dicho don Luis Sarmiento tiene del rey don Fernando de León y su muger doña Urraca, hauer hecho merced a sus ascendientes de dicho coto, aunque en dicho priuilegio le llama villa con su jurisdiccion ciuil y criminal, era 1211, año del señor 1173. Deste matrimonio proce dió Gregorio de Valladares, señor en dicha Casa, y doña Leonor de Meyra y Valladares, su hermana, que casó con Diego Sarmiento de Sotomayor, segundo señor de Sobroso y Saluatierra, hijo que fue de Garci Sarmiento, primero señor y los condes de Gondomar. Lleuó esta señora en dote a Canedos, Pías, Guláns, Mouriscados y otra más hacienda. Procedió también de dicho Gonçalo de Ualladares, Ares Fernández de Valladares, de quien procede don // Gonçalo de Valladares, señor de la villa de Fafíñanes y sus mayores. Y de dicha Cassa de Meyra y su solar proceden los Duques de Alcalá, según lo trata en sus nouiliarios Alonso López de Aro, criado de su Magestad, del Real Consejo de Órdenes, Lib[ro] 2, fol[io] 65.

XI Señor

Gregorio de Valladares, hijo de dicho Gonçalo de Valladares, hiço testamento que pasó ante Francisco Fernández, escriuano vecino de Ponteuedra, año 1475, en que mandó de su hacienda generosos legatos para aquel tiempo, que no se refieren por no cansar. Pónense solo aquí dos por su antiguedad:

“Item mando que no tempo da minha morte quebren por min vnha ducia de // escudos y arrast[er]en os meus pendóns pintados das minhas armas de Balladares, Camba e Meyra. Yten mando a minha muller toda a renda do meu beneficio de Sant Christouo, que he en terra de Camba, para que a aja e leue en súa vida”⁶⁶.

Dexó dos hijos: Pedro Vázquez de Valladares y doña Theresa de Meyra.

XII Señor

Pedro Vásquez de Valladares, hijo de Gregorio de Valladares. Murió sin hijos legítimos, por cuya causa heredó sus bienes dona Theresa de Meyra.

65 Véxase unha síntese biográfica desta dona Teresa de Meira en E. Pardo de Guevara y Valdés, “Repertorio biográfico....”, pp. 576-582.

66 Na copia do testamento de Gregorio de Valladares da *Colección Salazar y Castro*, tamén figuran estas cláusulas: “... Item mando que ao tempo das miñas honrreas quebren por min una ducia de escudos e ar[er]ast[er]en meus pendóns pintados das armas // de Meira e Valadares e Camba, e den a meus criados e amos e amas a cada un súa capa de loitô. Item mando a mina muller toda a renta do meu beneficio de San Christóual que he en Terra de Canba para que o aja e leue en sua uida...” (RAH, 9/318, f. 153r.-153v.).

XIII Señor

Dona Theresa // de Meyra, hija de Gregorio de Valladares y hermana de Pedro Vásquez de Valladares sucedió en la Casa por falta de varón y quedó tan niña al tiempo de la muerte de sus padres y hermanos *que quedó* por su tutor y curador Garcí Sarmiento, tercero señor de Sobroso y Saluatierra. Casola con Garcí Sarmiento, deudo suyo, y después del matrimonio no les entregaua toda la hacienda de las Casas de Valladares y Meyra sobre que vbo entre ellos dessabrimientos. Ultimamente se la dexó con que él y su muger doña Theresa no le pidiesen los fructos que auían rentado *dicha* hacienda y le diesen el coto de San Sadorniño de Amohedo, el qual poseen oy los Condes de Saluatierra. Esto consta de vn compromiso que otorgaron en la ciudad de Lugo, estando allí la Real Audiencia, los dos Garcia Sarmientos. Empieça que por conseruar el // mucho deudo entre ellos y heuitar guerras que se esperauan se componían, etc.

XIV Señor

Juan Fernández Sarmiento de Valladares, hijo de Garcí Sarmiento y doña Theresa de Meyra, sucedió en su casa. Fue casado con [*una*] hija de Payo Sorred de Montenegro. No dexó sucesión, por cuya causa heredó sus vienes Áluaro Sarmiento de Valladares, su hermano. Fue hermana deste cauallero doña Inés de Meyra y Valladares, de quien proceden don Diego y don Rodrigo Mosquera, caualleros del háuito de Santiago, y otros sus hermanos.

XV Señor //

Áluaro Sarmiento de Valladares, hijo del *dicho* Garcia Sarmiento y doña Theresa de Meyra fue señor d[e] esta Casa. No se halló testamento que vuiese hecho. Dexó por vniuersal heredero [*a*] Gregorio Sarmiento, su hijo mayor. Proceden d[e] este cauallero Gregorio Sarmiento y Jácome Sarmiento de Valladares, vezinos de Saluatierra⁶⁷.

XVI Señor

Gregorio Sarmiento de Valladres, hijo de Áluaro Sarmiento, sucedió en su Casa. Tuuo algunos hermanos que los más d[e] ellos murieron en seruicio de su Magestad.

XVII Señor //

Don Áluaro Sarmiento murió sin sucesión.

⁶⁷ Continúa noutra letra: “hijos de Jácome Sarmyento, hijo del *susodicho* y Ynés Falcón de Valladares y sus deçendientes, vezina de la *feligresía* de Matamá”. Esta parroquia é San Pedro de Matamá, pertencente actualmente ao concello de Vigo.

XVIII Senor

Don Juan Sarmiento de Valladares, hijo mayor de dicho Gregorio Sarmiento. Dexó por su vñica hija a doña Juana Sarmiento y, por ser hembra, succedió don Luis Sarmiento de Valladares, hermano del dicho don Juan Sarmiento que tuuo y poseyó el mayorazgo de dicha Casa veinte y siete años después de la muerte del dicho don Juan Sarmiento.

XIX Senor

Don Luis Sar//miento de Valladares, arriba dicho. Succedió en dicha Casa, como ba referido, por muerte del dicho don Juan Sarmiento, su hermano. Dexa por hijo a don Gregorio Sarmiento de Valladares. Casole con doña Juana Sarmiento, su prima hermana, hija vñica y heredera de dicho don Juan Sarmiento de Valladares.

XX Senor

Don Gregorio Sarmiento de Valladares, hijo de dicho don Luis Sarmiento, sucesor en dicha Casa. Tuuo por hijos [a] don Luis Sarmiento, su hijo mayor, y a don García, su hijo segundo.

Fevdo hecho por don Martín, arçobispo de Sanctia//go a Fernán Gómez de Valladares, quarto señor de dicha Casa de Valladares.

Saban todos que nós, don Martín, por la gracia de Dios e da Sancta Iglessia de Roma, arzouispo de Sanctiago, capellán mayor del rey e chanciller, e notario mayor del reyno de León, por facer ben e mercede a vós, Fernán Gómez de Valadares, caualeyro, fillo d[e] Afonso Fernández de Valadares, e por os boos seruicios que vós e vosos pasados figeron, que defenderon a nós e a dita nosa Iglessia, dámossos que teñades de nós, e dos arçobispos que desploys de nós vieron, a bós e [a]los que de vós decenderen, en quanto nosa vontade for e vós e eles fieles e // obidientes fordes, as nosas feligresias de Sant Miguel d[e] Oya, San Sandorninho d[e] Amohedo, Sancta María de Reuoreda, San Martinho de Nespereyra, Sant Martinho de Vilar da Enfesta, Sanctiago de Vorbén, Sant[o] Esteuo de Negros, e Sant Mamed de Quintela. E mandamos a todos os pobradore e moradores nas sobreditas felegresías que bos rendan coa terraría desas terras, e con las dereyturas que por seus finamentos son tenudos a pagarnos e non façan en contra al (*sic*). E porque esto seja comprido e certo mandámosvos ende dar esta nosa carta. Feyta en Caldas de Reys aos dez e noue días do mes de marzo ena hera 1127⁶⁸ anos, estando ao que dito he presentes, que foron chamados, Juan de Porto, Afonso Álb[a]rez e Pero Martín, vecinhos da dita vila. Mar//tinus, Compostelanus archiepiscopus. Eu Álb[a]ro Yáñez, notario jurado por mandado do dito senhor Arçouispo o escribí e saquey e meu sinal pus que he a tal⁶⁹.

68 (*na marxe, outra man e a lapis*) 1277. Ademais, sobre o 2 citado no ano da era de 1127 púxose un 7 a lapis.

69 Contrástese coa copia transcrita como doc. 3.

Descendencia de doña Aldonça de Valladares, hija de Gil Rodríguez de Valladares, sexto señor de la Cassa de Valladares

Doña Aldonça de Valladares, hija del dicho Gil Rodríguez // de Valladares tuuo de don Pedro Fernández de Castro, mayordomo del rey don Alonso el Onceno, padre de don Fernando Ruiz de Castro, primero conde de Lemos, dos hijos que fueron don Aluar Pérez de Castro, conde de Arrayolos, y a doña Inés de Castro.

Dona Inés de Castro casó con el rey don Pedro de Portugal, primero y vnico deste nombre, y tuuo por hijos d[e] él al infante don Juan, duque de Valencia en Castilla, de quien viene el Duque de Náxera por parte de su madre, y al infante don Donís, de quien vienen los Condes del Villar, y a la infanta doña Beatriz.

La Infanta // doña Beatriz cassó con don Sancho, hijo del rey don Alonso, que fue conde de Alburque\r/que. Tuuieron por hija vnica a doña Leonor.

Dona Leonor, condesa de Alburque\r/que y señora de otros grandes estados en Castilla, casó con el infante don Fernando, hijo del rey don Juan el Primero, y fueron reyes de Aragón. Tuuieron entre los demás hijos a don Juan, ynfante de Aragón.

Don Juan vino a heredar el reyno y tuuo en su segunda muger dona Juana Enríquez, hija del Almirante don Fradique (*sic*), a don Fernando, príncipe de Girona.

Don Fernando // heredó el reyno y casó con la reyna doña⁷⁰ Ysael de Castilla. Tuuieron por hija a dona Juana.

Dona Juana casó con Phelippe Primero, archiduque de Austria. Tuuieron por hijo a don Carlos.

Don Carlos, emperador, quinto deste nombre, casó con doña Isael, hija del rey don Manuel de Portugal. Tuuieron por hijo a don Phelippe.

Don Phelippe Segundo, rey de España, casó con la reyna doña Ana, su sobrina, quarta vez. Tuuieron por hijo a don Phelippe, tercero deste nombre.

(*Noutra letra, mais cursiva*) E yo Gabriel de Oya, escrivano de // su magestad, vecino de la billa de Bigo, de requerimiento de don Luis Sarmiento de Valladares y Meira, señor de las cassas y solares de Valladares y Meira, con sus tierras, lugares y jurisdiciones, en su palacio desta dicha villa de Vigo, hice sacar este tratado de los papeles auténticos, que para [e]ste efecto exivió ante mí y los voluí a su pooluí (*sic*) a su poder, con que concuerdan, de que doi fee y en fee d[e] ello lo signo y firmo como acostumbro en estas diez y ocho ojas de papel en dicha uilla de Vigo a ueinte y dos días del mes de nobiembre de mil y seiscientos y treinta y dos anos. Y no tiene derechos.

En testimonio (*signo*) de verdad.

GABRIEL DE OYA (*Rúbrica*)

70 Tras *doña* aparece unha palabra tachada a modo de rectificación.

Doc. 2.

1191* [1187⁷¹], setembro, 23. Casa forte de Valadares.

Testamento de Álvaro Fernández de Valladares.

RAH, 9/318, fol. 139r.-139v.

Ed.: “Documentos”, *El Museo de Pontevedra*, 6 (1951), doc. 2, pp. 137-138, a partir da copia conservada no Museo de Pontevedra, *Colección Sampedro*, C-81.

[Testamento de Álvaro Fernández]

Conozida cousa seja a todos que eu Álb[a]ro Fernández de Baladares, caualeiro de boo corazón e de boa vontade e sin ninhún mao engano e preyto, morador ao presente no meu couto de Baladares, no nome do Padre e do Fillo e do Espírito Sancto, que son tres e un só Deus verdadeyro, *que* mora no ceu, achándome mui doente de mal que Deus me quixo dar, fago mina manda na maneira *que* dita será. Mando a Deus minh[*a*] alma *que* á comprou e o corpo á terra e que ô enterre [e] nna ygreja de Sant Andrel de Valadares e mando que no día do meu finamento me digan veinte missas cantadas e doce salteiros e outras tantas misas más por la minha alma e pola de Gonzal[*o*] Muñoz, meu padre, e más aboengos que Deus aja. E mando *que* no dicto día ar[*r*]astren os meus pendóns coas minhas armas. E mando á Alfonso Go[n]zales, crego do dicto meu couto a miña capa enforrada e as minas bragas voas por seu trauallo e que meus compridores ademais lle paguen o deuido. E mando *que* aos meus criados Pedro Gonzalo e Joane e a Cathalina e Isael e us (*sic*) ôutros que os vistan de bo pano e lles den á cada vn seis maraudedis. E mando a Pedro Bras, meu escudeyro, vn par de vestidos bos e *que* no paguen ninhuas pertenzias en tanto Deus o leijar e a Nicolao, meu vasalo, o forro das dereyturas *que* me he deuido de pagar por los bos seruiçios *que* me // fez. E mando para o lume da miña igreja do dito meu [cou]to veinte maravedís e outros veinte á igreja do meu couto de Sant[*o*] Román de Sajamonde e co[n] isto deijo e nomeo por erdeiro dos ditos meus coutos de Valadares e Sajalmonde e más pertenzas ao meu fillo Afonso Fernández de V[al]adaredes, comendador da Barra, que está siruendo á[*o*] rey don Fernando, meu señor, y ao rey seu sobriño. E co[n] esto nomeo por meus compridores a Fernán Yáñez y a Fernán Pérez, caualeiros, meus amigos, y ao dito crego para *que* cumpran o que dito he. Que foi feita dentro na minha casa forte de Baladares aos veinte e tres do mes de setembre, era 1229⁷². E disto son testigos Ares Núñez, caualeiro, Garzá Martiz, J[oa]n Pérez⁷³, Pedro Fernández, Martiño Afonzo (*sic*), Jácome Estéuez, Gonzalo Gil, todos estes *que* ditos son estantes ao tempo eno dito couto e cassa arriua dita. Eu Pedro Martín, notario da cíidade de Tui jurado, que presente escribí con meu sinal a esta carta de manda para *que* fun chamado. Aquí esta tal en testimonio de verdade, dita hera d[e] arriba 1229⁷⁴. Pe[d]ro Martín, notario.

71 Tanto a copia do “Informe” como a da *Colección Sampedro* coinciden en atribuirle a era 1225, polo que, posiblemente, a lectura do 5 como un 9 sexa unha errata.

72 *Ibidem*.

73 De todos modos, a letra inicial semella unha F, polo que tamén podería pensarse na abreviatura de Fernández.

74 *Vid. supra*.

Doc. 3.

1239, marzo, 19. Caldas de Reis.

Concesión da terraría ou feudo outorgado polo arcebispo compostelán don Martín ao cabaleiro Fernán Gómez de Valladares.

RAH, 9/318, fol. 140r.

[Traducción de un foro en pergamo del feudo del Arzobispo de Santiago llamado don Martín à Fernán Gómez de Valladares, caualeyro, fillo de Afonso Fernández de Valladares, fecho en la hera de 1277, que es como se sigue:]

Saiuan todos que nós, don Martín, por la grazia de Dios e da Santa Yglesia de Roma Arcebíspio de Santiago, capellán mayor del rey, chanziller e notario mayor del reino de León, por fazer ben e merçed à vós Fernán Gómez de Valladares, caualeyro, fillo de Afonso Fernández de Valladares e por os boos seruizios que bós e vosos pasados fijeron, que defendieron a nós e a dita nosa Yglesia, dámossos que tenades de nós e dos arcobispos que despois de nós bieren a bós [e] aos que de bós des[c]enderen, en quanto nosa boôntad[e] for e uos e eles fieles e ouedientes fordes, as nosas freguesías de San Miguel d[e] Oia, San Sadorniño d[e] Amoedo, Santa María de Reboreda, San Martiño de Nespereyra, San Martiño de Vilar de Enfeita, Santiago de Porbén, San [E]steuo de Negros y San Mame[de] de Quintela. E mandamos a todos ôs gobradores (*sic*)⁷⁵ e moradores enas sobreditas felegresías que bos rentan coa terraría de esas terras e con las directuras que por seus finamentos son tenudos a pagarnos e non fazan empren[no] al[gún]. E por que esto sexa cumprido e zerto, mandámosbos ende dar esta nosa carta. Feita en Caldas de Reys ao[s] 19 días do mes de marzo en hera de 1277 annos. Estando do que de esto es presentes que foron chamados: Juan do Porto, Afonco (*sic*) Áluarez, Pedro Martínez, vezinos da dita villa. Martinus compostelanus Archiopiscopus (*sic*). Eu Áluaro Yáñez, notario jurado por mandado [do] dito sennor Arcebíspio, ô escriuí e saquei e meu sinal que [a]quí e, e a tal.

Doc. 4.

1292, agosto, 20. Saxamonde.

Testamento de Álvaro Fernández de Valladares.

RAH, 9/318, fol. 141r.-141v.

[Copia del testamento de Áluaro Fernández, hijo de Fernán Gómez]

Saiuan todos que ieu Áluaro Fernández de Valadares, caualeyro, morador no meu couto de Saxamonde, por sauer que à morte he zerta à todos, fago miña manda e así mando a Deus niiña? (*sic*)⁷⁶ alma que a comprou e à criou e à Santa María e a todos os santos rogo que lle roguen me salue. E mando despois de miña

75 pobradores.

76 miña.

morte se leue â enterrar meu corpo e a compaňa *que me pertenze [a]ô mosteiro de Santa María de Melón*, dentro do coro da ygreja en donde está enterrado Fernán Gómez de Valladares, meu padre, e que me digan quarenta misas cantadas e dez salteyros por la miña alma e da miña muller e de meu padre e p[ro]lla de meu abó Afonso Fernández de Valadares, comendador *que foi da Uarra e más aboengos que Deus axa*. E mando aô abade du (*sic*) dito mosteyro quatrocientos *maravedís* pra que me on[rren] e un[b]a boa comida a el e os seus frades. E mando *que nu* (*sic*) dia du (*sic*) meu finamento se quebren dez escudos coas miñas armas de Valada[res]. E mando *que* a todos os meus criados lles den a cada un vinte pares de brancas con seu bestido bo e que casen a María ê Vieita e den â cada una cinquenta pares de brancas. E mando a Ygreja du (*sic*) ditu (*sic*) meu couto quinze pares de brancas e âô crego ôtuo tanto e ben de comer. E mando á miña ygreja de Valadares treinta pares de brancas. E mando *que nu* (*sic*) dia du (*sic*) meu finamento se maten catro bacás e co[n] elas e co al (*sic*) se de de comer // aos meus uasalos e probes que houbere. E mando ao meu neto Álvaro as miñas armas ê caualo e que en tanto no eredar lle de su padre, meu fillo, Jil Rodríguez de Valadares catrozento *maravedís* cada ano para que sirua aô Rey, meu señor como he tiudo de o fazer y u (*sic*) fiz eu e meus pasados. He nomeo por meus heredeyros âos meus fillos Jil Rodríguez e Afonso Fernández de Valadares para que cada un deles axa ô que le oubere. E para cumprimento desta miña manda nomeo por meus compridores a Jloán Gómez de Lamas e Aras Yáñez, caualeyros, meus parentes, e lles rogo cumpran esta miña manda e fagan ô que eu fijera por eles. Feita ena mina casa de Saxamonde aus (*sic*) vinte de agosto hera de 1330. E disto foron testigos Pero Gómez, Jloán Estévez, Esteuo Fernández, Gonzalo Zereijo, Gregorio Rodríguez, Salvador Martiz e Pero Áluarez. Eu Afonso Pérez de Comehalla, notario jurado de Redondela en esto fui presente e a firmey e meu sinal que e tal. E foi feito eno dito couto de San Román de Saxamonde ar[n]iba dito.

IV. BIBLIOGRAFÍA CITADA

- CASTRO PÉREZ, Felipe, *A Casa de Valladares: formación e evolución do patrimonio dunha familia dominante na Pontevedra do Antigo Régime*, Pontevedra, Deputación Provincial de Pontevedra, 2004.
- “Documentos”, *El Museo de Pontevedra*, 6 (1951), pp. 136-150.
- ECHÁNIZ SANS, María, *El monasterio femenino de Sancti Spiritus de Salamanca. Colección diplomática (1268-1400)*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 1993.
- FERREIRA, João Paulo Martins, *A nobreza galego-portuguesa da diocese de Tui (915-1381)*, Porto, Universidade do Porto, 2015, tese de doutoramento inédita.

- GARCÍA-FERNÁNDEZ, Miguel, *As mulleres nos testamentos galegos da Idade Media*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2012, memoria de licenciatura inédita.
- GARCÍA-FERNÁNDEZ, Miguel, “Hombres, mujeres e instituciones en relación. Reconstruir las redes y marcos de sociabilidad medievales a partir de las últimas voluntades”, en Diogo Faria y Filipa Lopes (coords.), *Incipit 3. Workshop. de Estudos Medievais da Universidade do Porto, 2013-14*, Porto, Universide do Porto, 2015, pp. 53-71.
- GARCÍA-FERNÁNDEZ, Miguel, “Vivir y morir en femenino en la Galicia de los siglos XIV y XV”, en Eduardo Pardo de Guevara y Valdés (ed.), *Mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV). Estudios, biografías y documentos*, Santiago de Compostela, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto de Estudios Gallegos Padre Sarmiento, 2017, pp. 71-239.
- GONZÁLEZ, Julio, *Regesta de Fernando II*, Madrid, Instituto Jerónimo Zurita; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1943.
- GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, Juan Miguel, “Genealogía de la Casa de Valladares (hasta el siglo XVII)”, *Glaucopis. Boletín do Instituto de Estudos Vigueses*, 13 (2007), pp. 59-76.
- GONZÁLEZ VÁZQUEZ, Marta, *El arzobispado de Santiago: una instancia de poder en la Edad Media (1150-1400)*, Sada, Ediciós do Castro, 1996.
- GONZÁLEZ VÁZQUEZ, Marta, *Inés de Castro*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2003.
- GUERRERO NAVARRETE, Yolanda “Testamentos de mujeres: una fuente para el análisis de las estrategias familiares y de las redes de poder formal e informal de la nobleza castellana”, *Studia Historica. Historia medieval*, 34 (2016), pp. 89-118.
- LOURENÇO, Vanda e COSTA, Adelaide Millán da, *A rainha, as infantas e a aia. Beatriz de Castela, Branca de Castela, Constança Manuel, Inês de Castro*, Lisboa, Círculo de Leitores, 2012.
- MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Faustino, “Un libro de feudos gallegos de los siglos XIV y XV (I)”, *Dereito*, 10, 1 (2001), pp. 89-117.
- MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Faustino, “Un libro de feudos gallegos de los siglos XIV y XV (II)”, *Dereito*, 10, 2 (2001), pp. 91-125.
- MUÑOZ GÓMEZ, Víctor, *Fernando “El de Antequera” y Leonor de Alburquerque (1374-1435). Una historia de poder en la Península Ibérica a finales de la Edad Media*, Sevilla, Universidad de Sevilla; Ateneo de Sevilla, 2016.
- OTERO PIÑEYRO MASEDA, Pablo S. e GARCÍA-FERNÁNDEZ, Miguel, “Los testamentos como fuente para la historia social de la nobleza. Un ejemplo metodológico: tres mandas de los Valladares del siglo XV”, *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 60, 126 (2013), pp. 125-169.

- PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, Eduardo, *Los señores de Galicia. Tenentes y condes de Lemos en la Edad Media*, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, 2000, 2 vols.
- PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, Eduardo, *De linajes, parentelas y grupos de poder. Aportaciones a la historia social de la nobleza bajomedieval gallega*, Madrid, Fundación Cultural de la Nobleza Española, 2012.
- PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, Eduardo, *Parentesco e identidad en la Galicia bajomedieval. Linajes, costumbres onomásticas y armerías*, Santiago de Compostela, Cuerpo de la Nobleza del Antiguo Reino de Galicia, 2016.
- PARDO DE GUEVARA Y VALDÉS, Eduardo, “Repertorio biográfico. Genealogía y prosopografía de mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV)”, en Eduardo Pardo de Guevara y Valdés (ed.), *Mujeres con poder en la Galicia medieval (siglos XIII-XV). Estudios, biografías y documentos*, Santiago de Compostela, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto de Estudios Gallegos Padre Sarmiento, 2017, pp. 341-607.
- PÉREZ-BLANCO Y PERNAS, Ignacio, *Un viaje por la historia de Galicia. Del señorío al marquesado de Valladares*, Madrid, Doce Calles, 2018, 2 vols.
- PIZARRO, José Augusto de Sotto Mayor, *Linhagens medievais portuguesas. Genealogias e estratégias (1279-1325)*, Porto, Universidade do Porto, 1997, tese de doutoramento inédita, 2 vols.
- RECUERO ASTRAY, Manuel, ROMERO PORTILLA, Paz, e RODRÍGUEZ PRIETO, Ángeles, *Documentos medievales del Reino de Galicia: Fernando II (1155-1188)*, A Coruña, Xunta de Galicia, 2000.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Ángel, “Documentación medieval del Archivo Histórico Diocesano de Santiago: *Libro de feudos de diferentes bienes, feligresías, cotos y jurisdicciones*”, *Compostellanum*, 37, 3-4 (1992), pp. 373-462.